

Bolerum 2:3 och Björka 1:5

Arkeologisk utredning, etapp 1, inför etablering av
vindkraftverk inom fastigheterna Bolerum 2:3, Björka
1:5 (1) och Björka 1:5 (2) m fl, Bälaryds socken i Aneby
kommun, Jönköpings län

Bolerum 2:3 och Björka 1:5

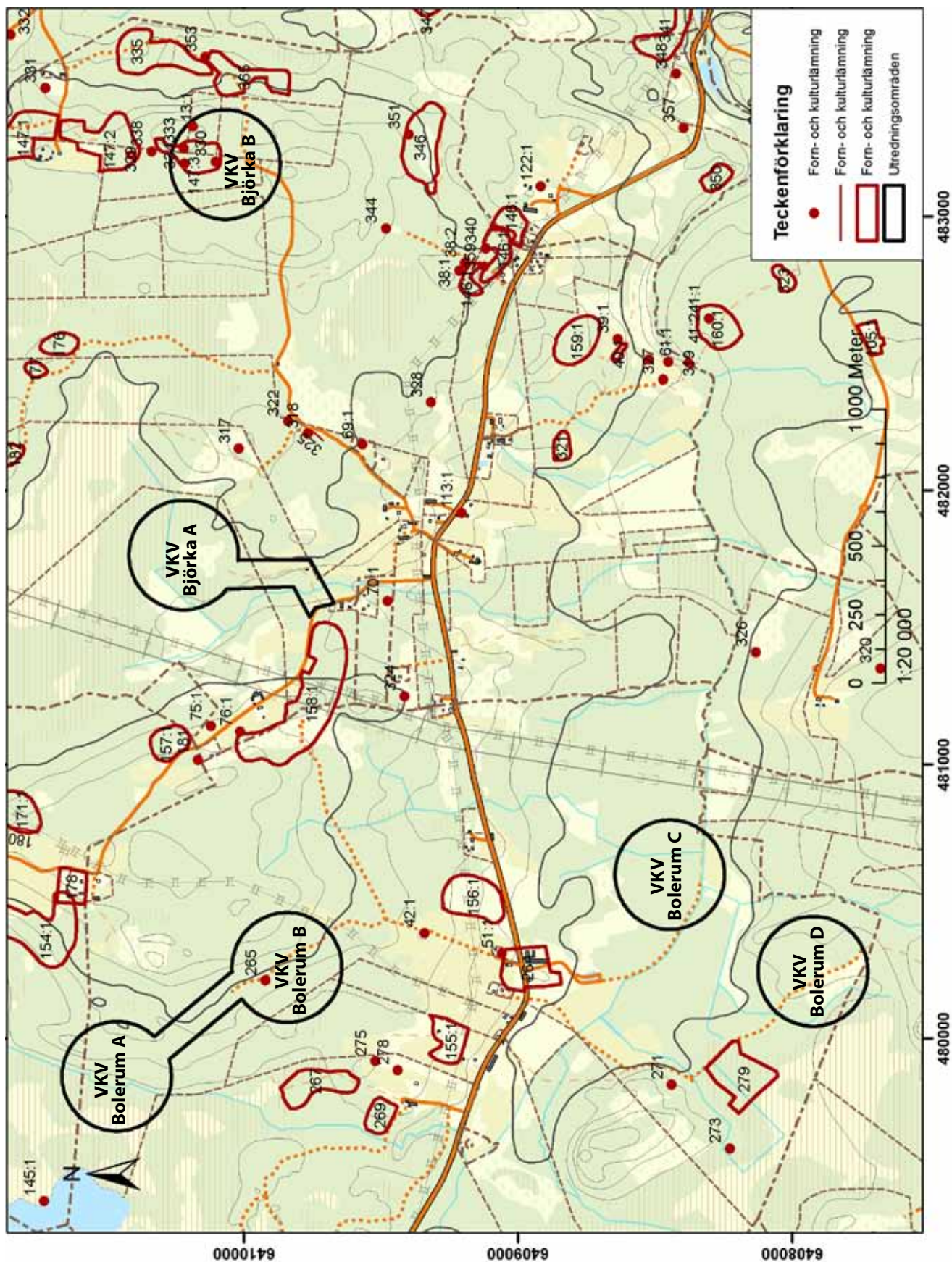
Arkeologisk utredning, etapp 1, inför etablering av vindkraftverk inom fastigheterna Bolerum 2:3, Björka 1:5 (1) och Björka 1:5 (2), Bälaryds socken i Aneby kommun, Jönköpings län

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund.....	5
Topografi.....	5
Målsättning.....	6
Metod.....	6
Resultat.....	8
Landskapshistorisk kartanalys.....	8
Kartanalys för VKV Bolerum A och B.....	8
Kartanalys för VKV Bolerum C och D.....	13
Kartanalys för VKV Björka A.....	17
Kartanalys för VKV Björka B.....	17
Om ortnamnen.....	22
Fältinventeringen.....	23
Boplatser.....	23
Brott/täkt.....	23
Brunn/kallkälla.....	23
By-/gårdstomt.....	23
Färdväg.....	24
Grav.....	24
Gränsmärke.....	25
Hägnad.....	25
Kolningsanläggning samt område med skogsbrukslämningar.....	25
Lägenhetsbebyggelse.....	26
Röjningsröse samt fossil åker.....	26
Smideslämning.....	28
Sammanfattning.....	28
Åtgärdsförslag.....	29
Administrativa uppgifter.....	30
Referenser.....	31
Tryckta och otryckta källor.....	31
Arkiv.....	31
Kartunderlag.....	31

Bilagor

- Bilaga 1. Registrerade forn- och kulturlämningar
- Bilaga 2. Nypåträffade forn- och kulturlämningar
- Bilaga 3. Kartor med inventeringsresultat

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad Bolerum 7E 2g och Bälaryd 7E 2h. Utredningsområdena är markerade med polygoner med svart linje. Skala 1:20 000.

Inledning

Bakgrund

Scanergy West AB, tidigare Prevind AB, planerar att uppföra sex vindkraftverk inom fastigheterna Bolerum 2:3, Björka 1:5 (1) och Björka 1:5 (2) inom Bälaryds socken, Aneby kommun. Länsstyrelsen har bedömt att områdena för de enskilda verksplatserna samt ytorna utmed två delvis befintliga tillfartsvägar behöver utredas för att klargöra eventuell förekomst av tidigare okända och dolda forn- respektive kulturlämningar (FIGUR 1). På länsstyrelsens begäran har den arkeologiska utredningen etappindelats och Jönköpings läns museum genomförde efter beslut etapp 1 av utredningen under maj och juni 2011. Resultaten från utredningen skall utgöra underlag för den fortsatta besluts- och planeringsprocessen. Utredningsområdena uppgår till en sammanlagd yta motsvarande 828 000 m².

Ansvarig för fältarbetet har varit antikvarie Håkan Hylén, som även sammanställt denna rapport. Den landskapshistoriska kartanalysen har utförts av antikvarie Fredrik Engman.

Topografi

Utredningsområdena för de olika verksplatserna utgörs av terräng som omfattar omväxlande höjder med skogsmark och lägre liggande våtmarker. Framförallt dominerar ung barrskog landskapsbilden med mindre inslag av åkermark. Ställvis var terrängen inom utredningsområdena mycket svårinventerad på grund av den täta vegetationen (FIGUR 2).

Målsättning

Den antikvariska målsättningen med den arkeologiska utredningen är att i enlighet med 2 kapitlet 11§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML) klargöra om tidigare icke kända fornlämningar förekommer inom exploateringsområdet samt att avgöra om etableringen av de planerade vindkraftverken kan komma att beröra eventuellt påträffade fornlämningar. Även kulturhistoriska lämningar avses att noteras inom utredningsområdet.

Efter utredningsetapp 1 skall alla synliga lämningar inom området vara kända och bedömda avseende fornlämningsstatus. Etapp 1–utredningen skall också ge länsstyrelsen underlag för att bedöma om det behövs en etapp 2 av utredningen i form av markundersökningar för att fastställa eventuellt under markytan dolda lämningar, till exempel i form av grav- eller boplatslämningar.

Utredningsresultaten skall utgöra underlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning i ärendet samt beställarens vidare planering.

Metod

Inledningsvis inhämtas information genom studier av arkivhandlingar och historiska kartor. Registrerade forn- och kulturlämningar samt fynd inom utredningsområdena noteras och analyseras. I samband härmed granskas relevanta historiska kartor i sökandet efter eventuella kartmarkeringar eller noteringar som skulle kunna indikera fornlämning.

Därefter besiktigas utredningsområdena för att utröna om det förekommer några synliga, men tidigare inte kända lämningar ovan mark. Under detta arbetsmoment avsöks även utredningsområdena efter terränglägen, där fornlämning eventuellt skulle kunna finnas dold under markytan.

Vid fältbesiktningen används som orienteringsunderlag inplastade ortofoton, på vilka utredningsområdena, registrerade lämningar enligt FMIS samt nödvändiga kartuppgifter är inlagda. Fältiakttagelserna registreras i en handdator kopplad till en GPS med ca 10 meters noggrannhet, och bearbetas därefter i ett GIS-program (FIGUR 3).

FIGUR 2. Bilden visar delar av utredningsområdet för VKV Bolerum A. I bakgrunden avtecknar sig ung gran-skog som dominerade landskapsbilden inom flertalet av utredningsområdena och gjorde terrängen svårinventerad.

FIGUR 3. På bilden syns de inplastade ortofoton som användes i fält tillsammans med en handdator och handburen GPS. På kartorna fanns bland annat fastighetsgränserna, höjkurvorna, utredningsområdena samt tidigare registrerade forn- och kulturlämningar angivna.

Resultat

Landskapshistorisk kartanalys

Vid kartanalysen har befintliga kartor vid Lantmäteristyrelsens- och lantmäterimyndighetens arkiv, som är tillgängligt via internet (<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>) studerats för de berörda byarna. I de fall där kartan kunnat visa på något har en rektifiering gjorts. Vid rektifieringen justeras de äldre kartornas skal- och vinkelfel, och beroende på hur stora fel kartan innehåller kan töjningen bli felaktig. Placeringen av de äldre kartorna är således inte exakt utan kan skilja på mellan 5 och 50 meter mot dagens karta.

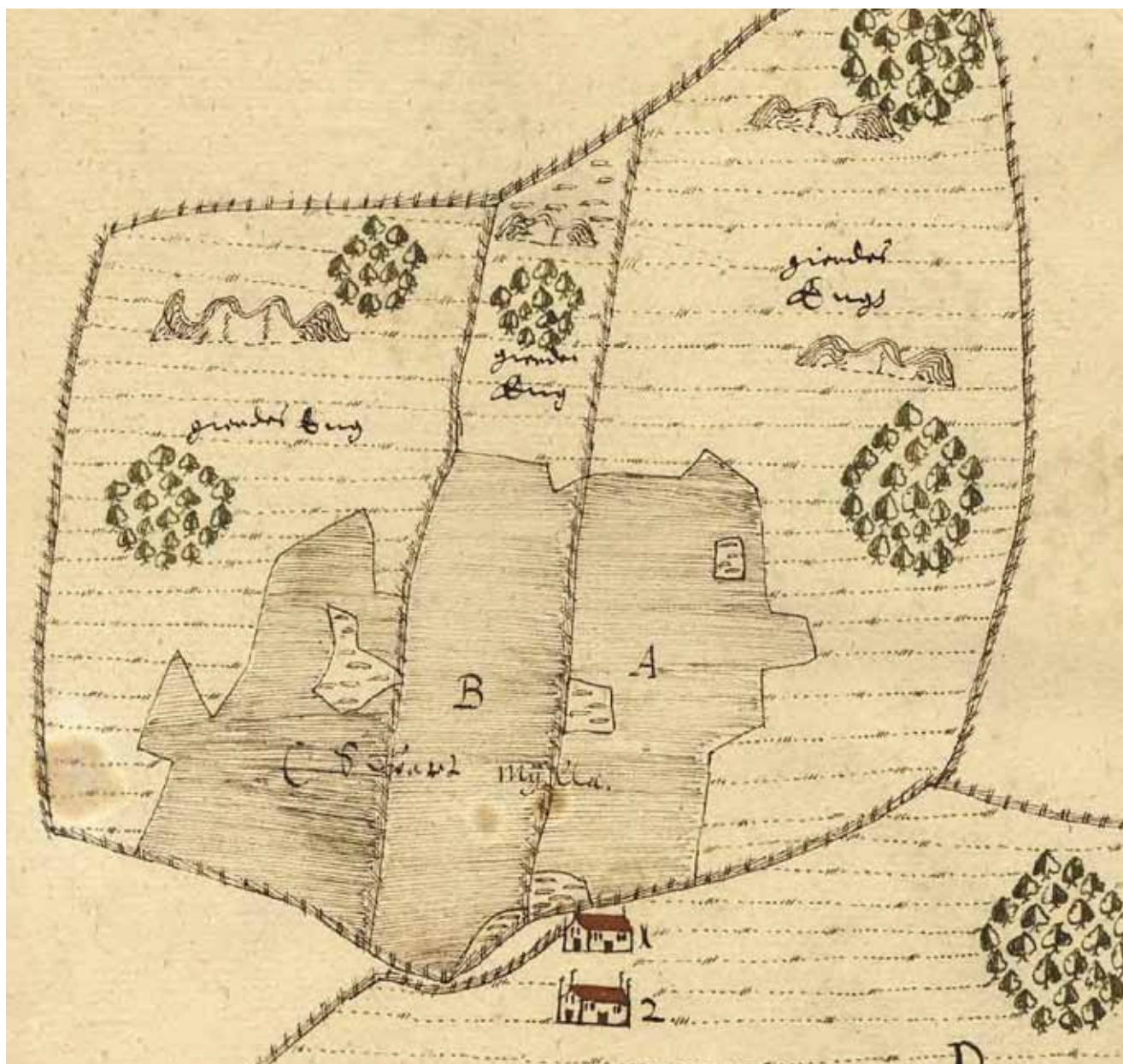
De planerade vindkraftverken berör enheterna Björka, Bolerum, Haddarp, Larstorp och Knochult. Redan år 1640 upprättas kartor över de berörda gårdarnas/byarnas inägomark, det vill säga åker och äng (E25-2:e3:192, E25-5:e3:178, E25-12:e3:190-191, E25-27:e3:178-9). Dessa delar berörs dock inte av den planerade exploateringen. Däremot kan det bli aktuellt att titta närmare på dessa delar, om nya vägar skall anläggas fram till vindkraftverken.

Kartorna från år 1640 visar att gårdarna brukade marken i tresäde, där åkermarken var indelad i tre gårdar. Det ena gårdet har i detta system legat i träda. Tydligast är tresädet i Bolerum (FIGUR 4), där de två skattehemmanen nr 1 och 2 ligger söder om åkermarken och åkermarken är delad i Östergårdet (A), Mellangårdet (B) och Västergårdet (C). Ängsmark finns dels i åkergårdarna men även som ett särhägnat ängsgärde vid bebyggelsen (D).

Kartanalys för VKV Bolerum A och B

Mellan vindkraftverk, härnäst förkortat VKV, Bolerum A och B gick gränsen mellan fastigheterna Bolerum och Larstorp. Det framgår av en ägoavmätningsskarta över Bolerum från år 1779 (E25-5:1) samt från en storskifteskarta över Larstorp från år 1812 (25-27:1). Markerna nyttjades som äng och betesmark samt i den västra delen fanns en mosse. Inom utredningsområdet för VKV Bolerum B finns ett särhägnat ängsgärde (littera 112). På Larstorps marker finns ängsmarker, mossmarker och hagmarker (FIGUR 5).

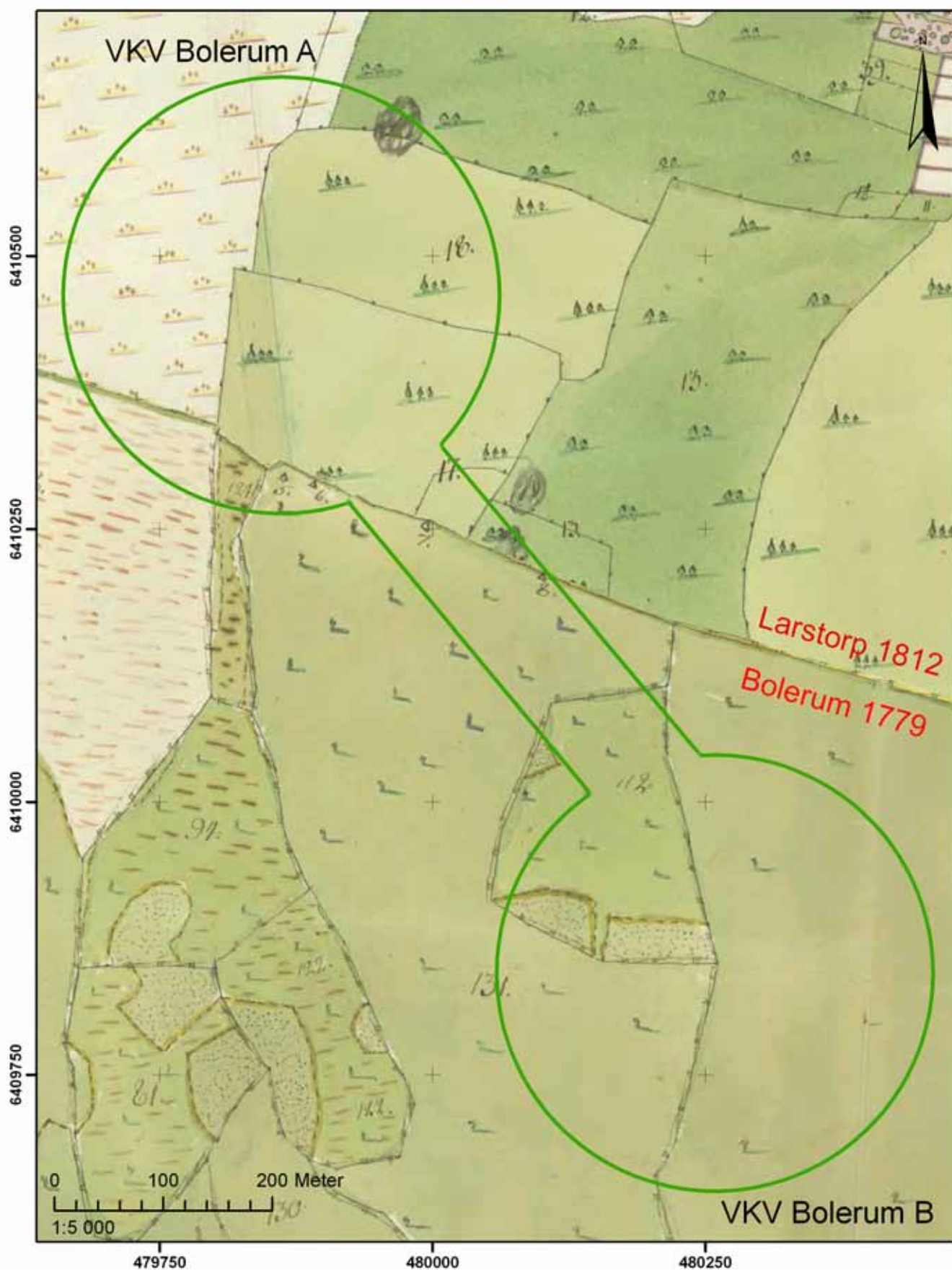
Vid mitten av 1800-talet genomförs laga skifte i de båda byarna (06-bäl-63, 06-bäl-57). Vissa förändringar har skett i landskapet, jämfört med de tidigare kartorna (FIGUR 6). På Larstorps mark, vid VKV Bolerum A, finns ett särhägnat ängsmark i anslutning till det mindre vattendraget som rinner genom området. Öster om denna finns en mindre åkerlycka (littera 321). Sydöst om området för vindkraftverket men inom utredningsområdet har ett torp etablerats, vid gränsen mot Bolerum, benämnt *Johannisbergslyckan*. Kring torpet finns tre mindre åkerlyckor. Även söder om gränsen, på Bolerums marker finns en mindre åkerlycka. Inom utrednings-

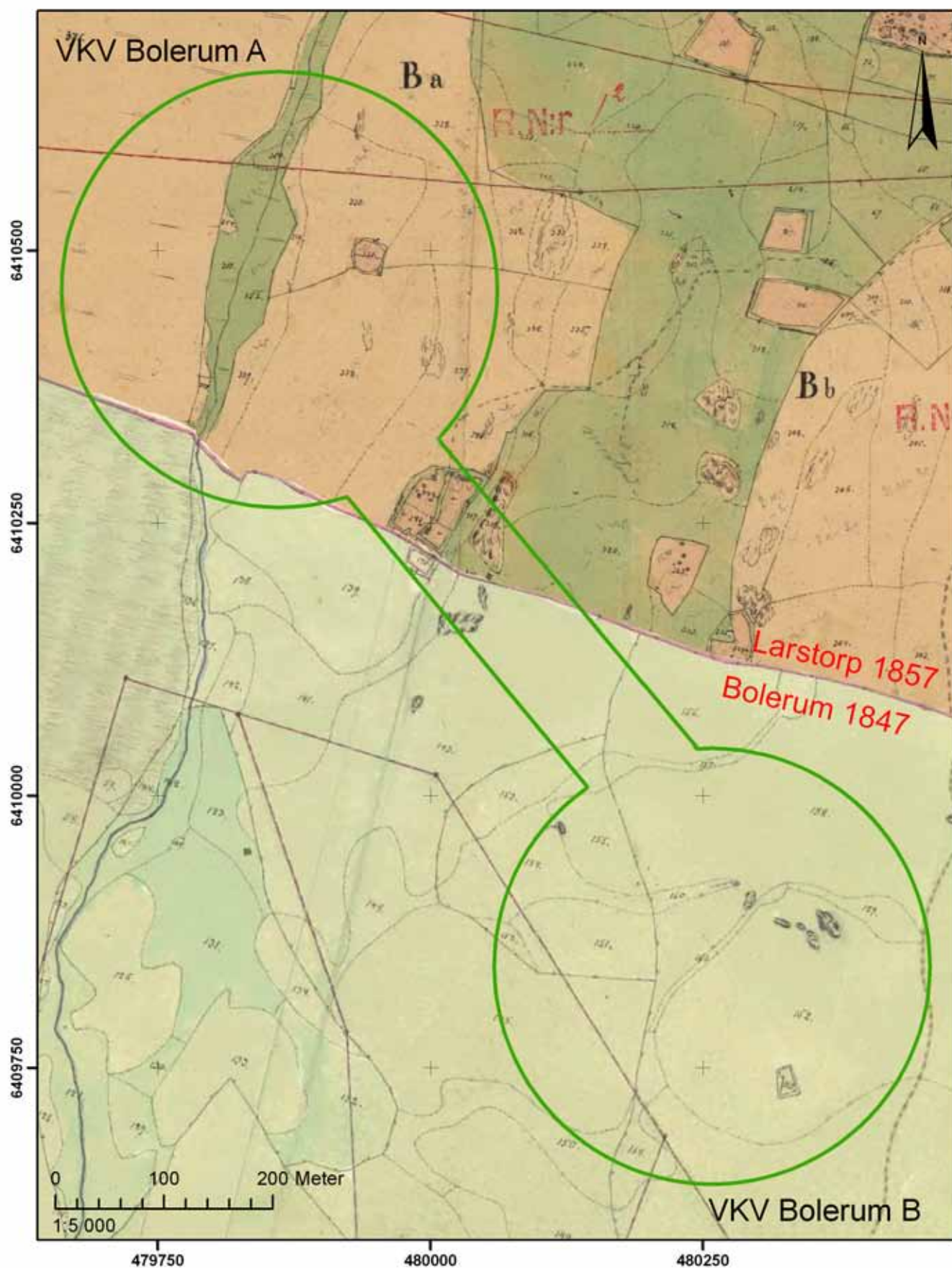
FIGUR 4. Bolerum år 1640 (E25-5:e3:178). Ej skalenlig.

området för VKV Bolerum B finns ett mindre särhänat område som skulle kunna vara en mindre åkerlycka. Den är dock inte markerad som åkermark utan kan eventuellt ligga öde vid tidpunkten för kartans tillkomst.

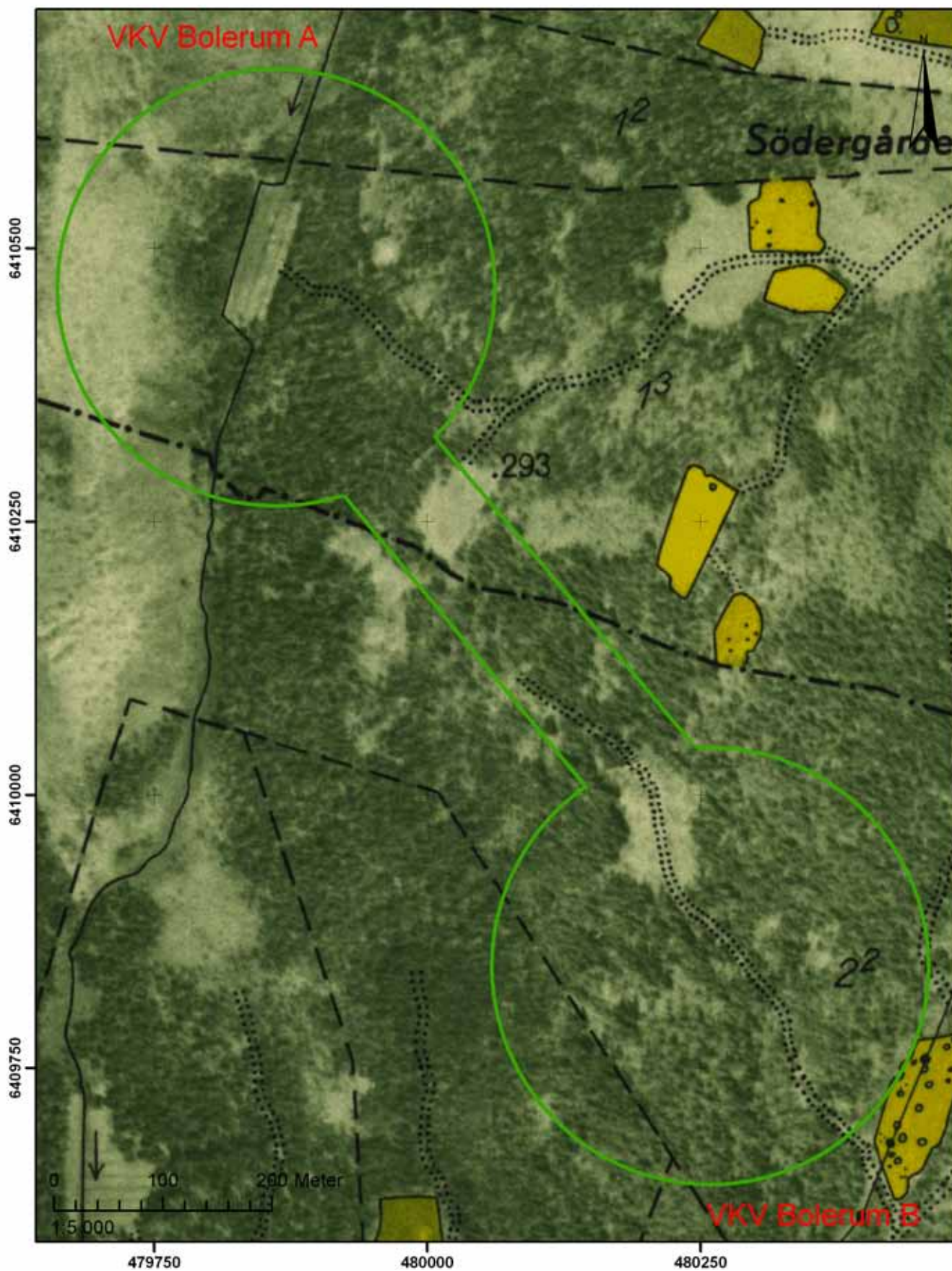
På 1900-talet ser vi på den ekonomiska kartan från år 1954 att området gradvis övergår mot skogsmark (FIGUR 7). I det sankare området, centralt inom utredningsområdet för VKV Bolerum A, syns tydliga spår av dikning i sankmarken. Dessa diken skulle kunna vara spår efter en mossodling eller möjligen har området nyttjats för torvtäkt. I området där torpet Johannisbergslyckan låg är markerna fortfarande delvis öppna.

FIGUR 5. Utdrag ur en ägoavmätningsskarta över Bolerum från år 1779 (E25-5:1) samt ur storskifteskarta över Larstorp från år 1812 (E25-27:1). Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 6. Utdrag ur laga skifteskarta över Bolerum från år 1847 (06-bäl-57) och över Larstorp från år 1857 (06-bäl-63). Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 7. Utdrag ur ekonomisk karta från år 1954. Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

Kartanalys för VKV Bolerum C och D

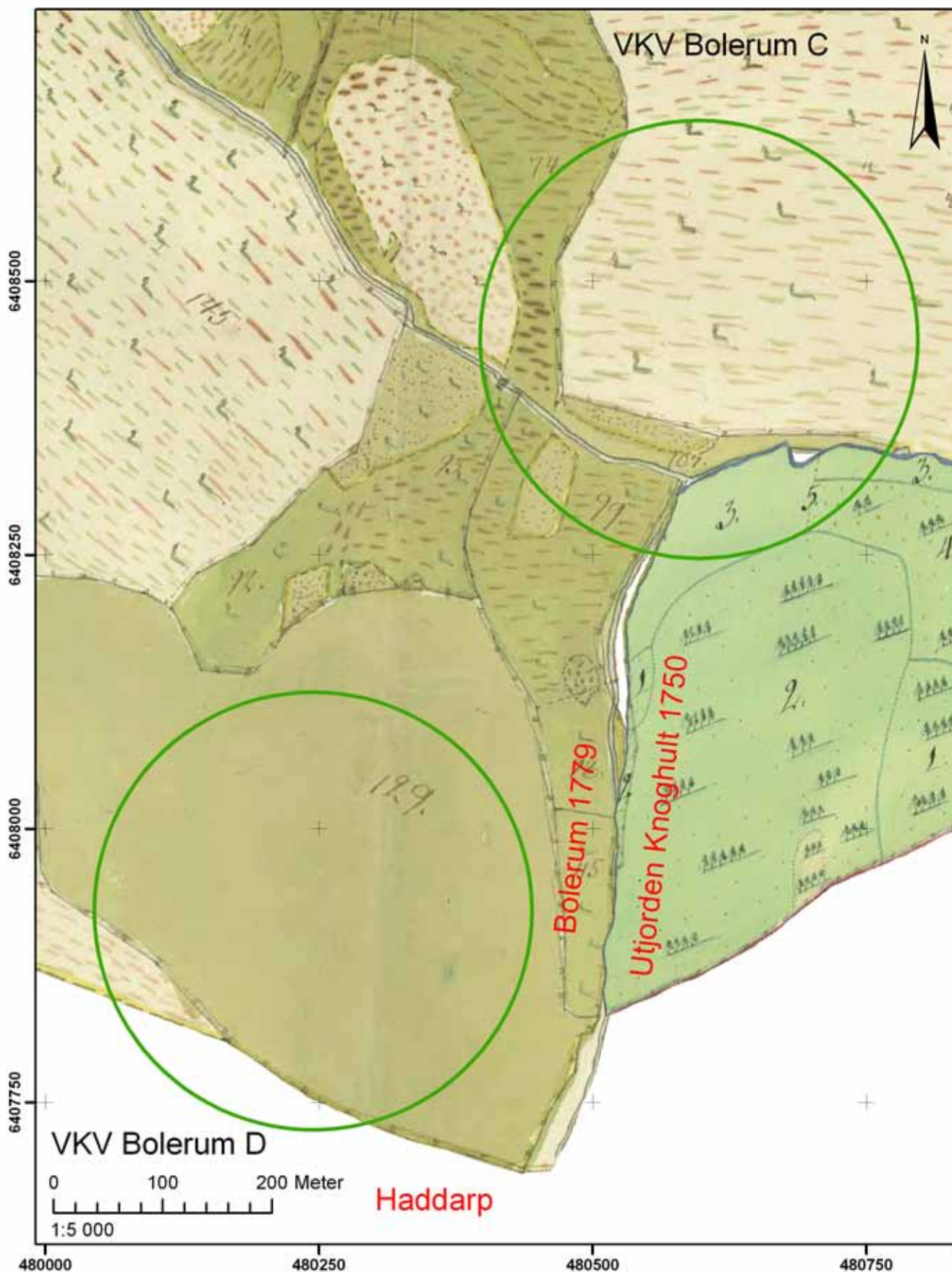
Utredningsområdena vid VKV Bolerum C och D berör framförallt södra delen av fastigheten Bolerum, men utredningsområdet vid VKV Bolerum C berör även utjorden Knoghult, sedermera Knoghult (FIGUR 8). Utredningsområdet vid VKV Bolerum D berör även enheten Haddarp. Inom utredningsområdets västra del vid VKV Bolerum C finns på ägoavmätningsskattan för Bolerum från år 1779 en bro markerad över sankmarken (E25-5:1). Vägen går ner mot utjorden Knoghult. För övrigt anges området vara sankt.

Utgårdar är av särskilt intresse, då de ofta kan indikera övergivna enheter (Bååth 1983:60). I detta fall är utjorden tämligen liten och består enligt skattdokumentationsskattan från år 1750 av ängsmark (E25-21:1). Storleken på utjorden kan dock ha förändrats över tid och området kan delvis ha inlemmats i angränsande byar redan tidigare. En eventuell ödeenhet bör dock sökas inom de mer höglänta områdena som enligt skattdokumentationsskattan blir inom littera 2 som anges som höglänt. Det berörda området för vindkraftverket anges som *"Medelmättig, sank ock slätmarksval"*.

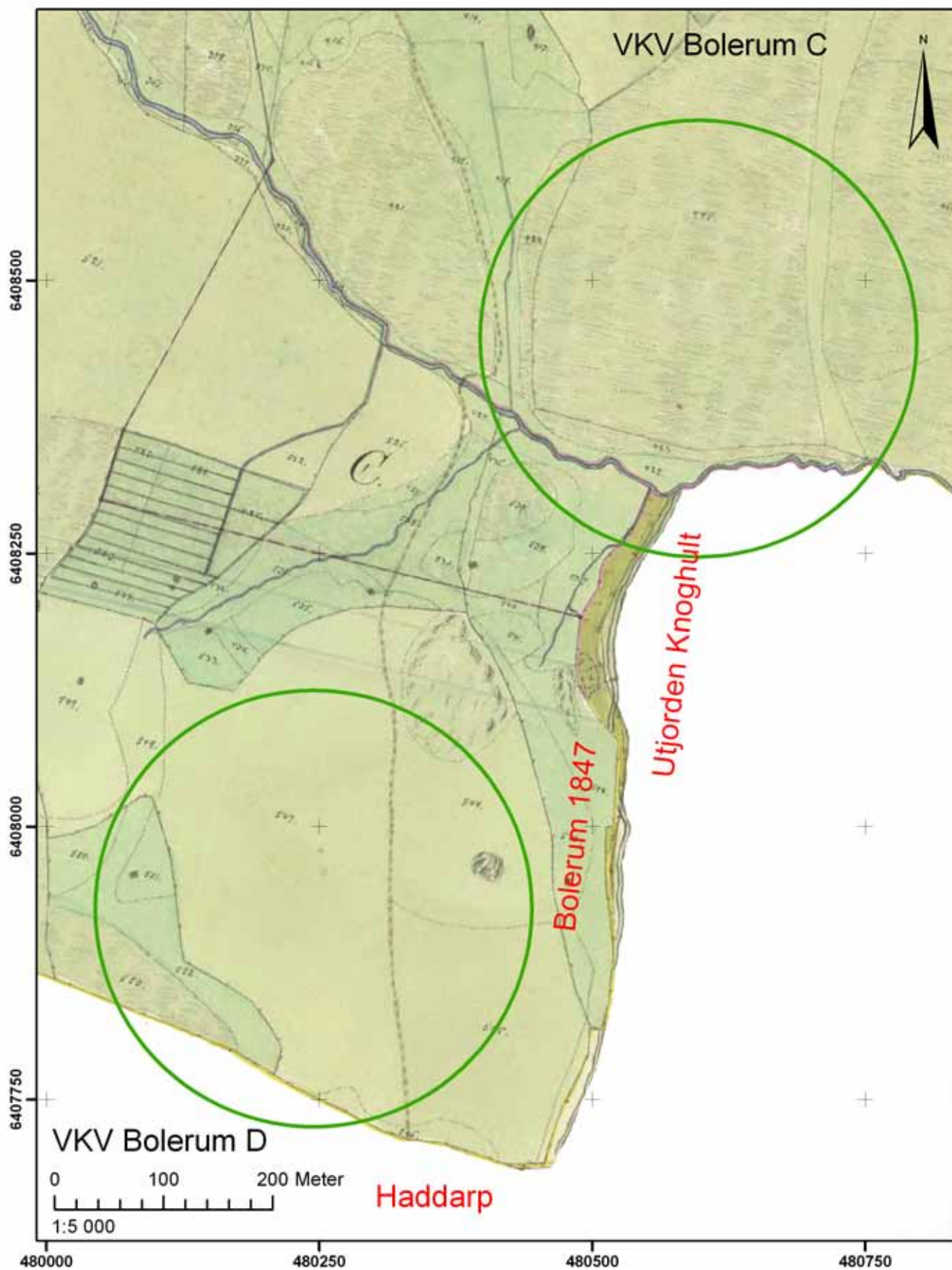
För utredningsområdet vid VKV Bolerum D anges marken inom Bolerum som betesmark år 1779 (littera 129). Detta område benämns som Södra rödjer. *"Hjelpelig god betesmark...". Inom området finns även "någon (lite) fälleskog af Grahn och tal"*. Den mindre delen som berör enheten Haddarp anges som kohage år 1767 (E25-12:1) och har inte rektifierats vid studien.

Vid upprättande av laga skifteskarta över Bolerum år 1847 (06-bäl-57) har stora delar av områdena övergått till ängsmark i utredningsområdenas västligaste delar (FIGUR 9). I ängsmarken för utredningsområdet vid VKV Bolerum D är en byggnad utritad vilken troligen är en ängslada. Området mellan verken utgörs av ängsmark, där ytterligare byggnader (ängslador) finns utritade. Genom området vid VKV Bolerum D går även en väg.

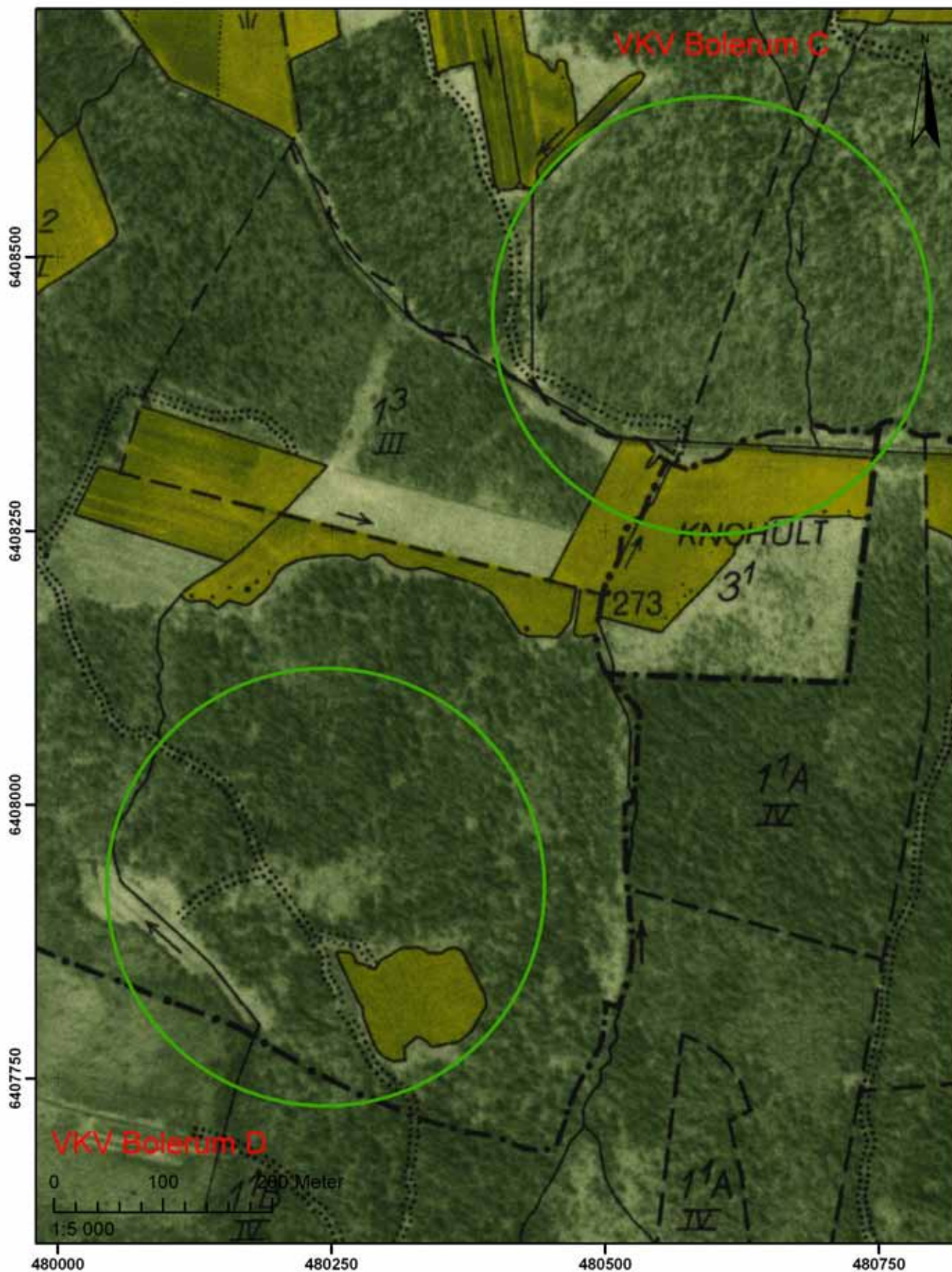
När den ekonomiska kartan upprättas år 1954 ser vi att delar av områdena odlats upp till åker och att vägsystemet utökats inom utredningsområdet vid VKV Bolerum D (FIGUR 10).

FIGUR 8. Utdrag ur en ägoavmätningsskarta över Bolerum från år 1779 (E25-5:1) och ur en skattningskarta över kronoutjorden Knoghult från år 1750 (25-21:1). Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 9. Utdrag ur en laga skifteskarta över Bolerum från år 1847 (06-bäl-57). Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 10. Utdrag ur ekonomisk karta från år 1954. Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

Kartanalys för VKV Björka A

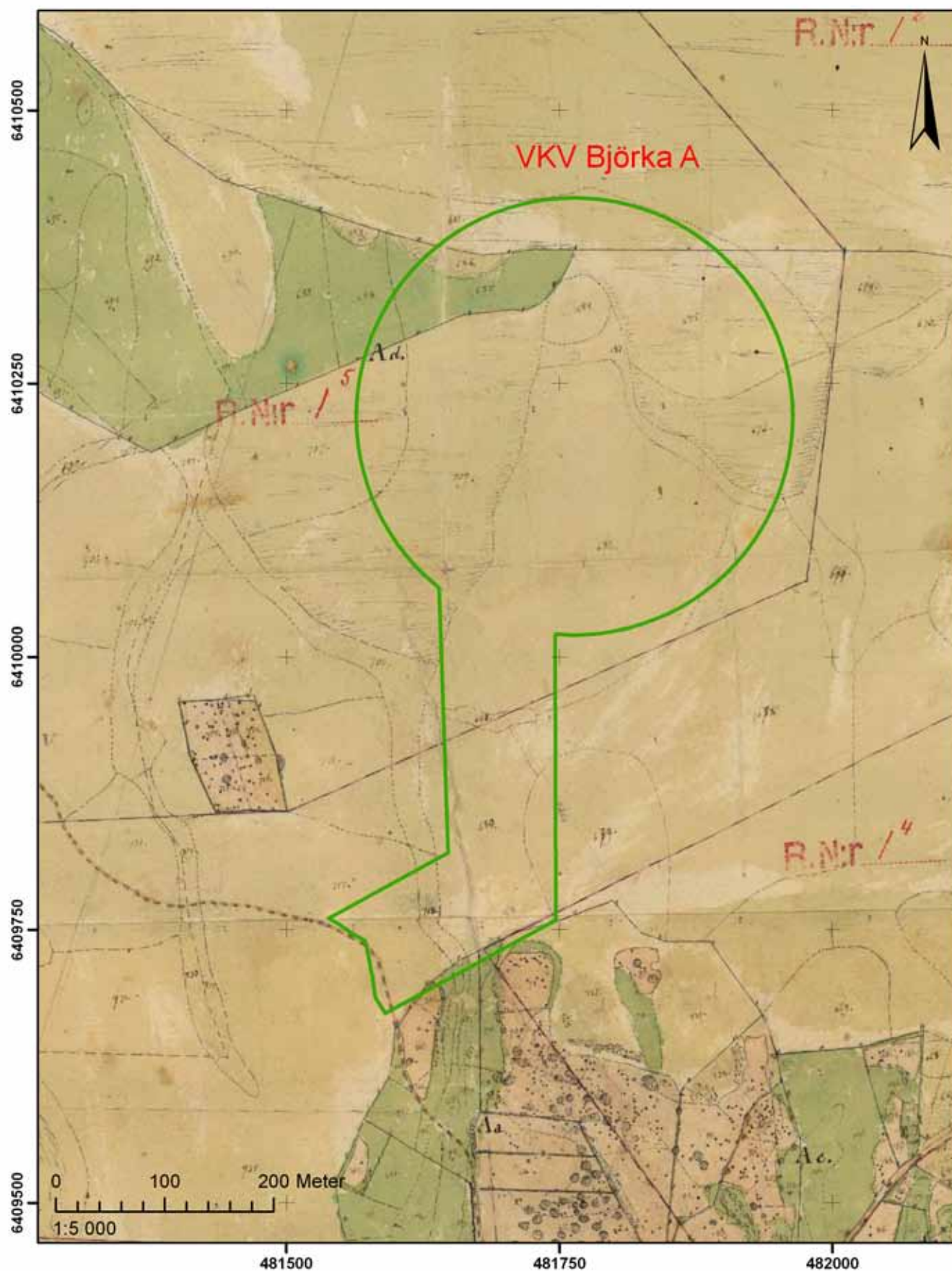
Området berör enheten Björka, och den södra delen av området tangerar den historiskt kända inägomarken. Över inägomarken upprättas en storskifteskarta över åkern år 1763 (E25-2:1). Då denna inte berörs av utredningen, har ingen rektifiering genomförts. Nästa karta som berör området är från laga skifte från år 1854 (06-bäl-62). I den NV delen av utredningsområdet för VKV Björka A anges marken delvis som ängsmark, grön markering på kartan (FIGUR 11).

Nästa karta från år 1954 ser vi att delar av ängsmarken odlats upp och genom området går en väg. I anslutning till vägen, i områdets södra del, är en byggnad som även finns kvar i dagsläget och nordost om denna finns en åker (FIGUR 12).

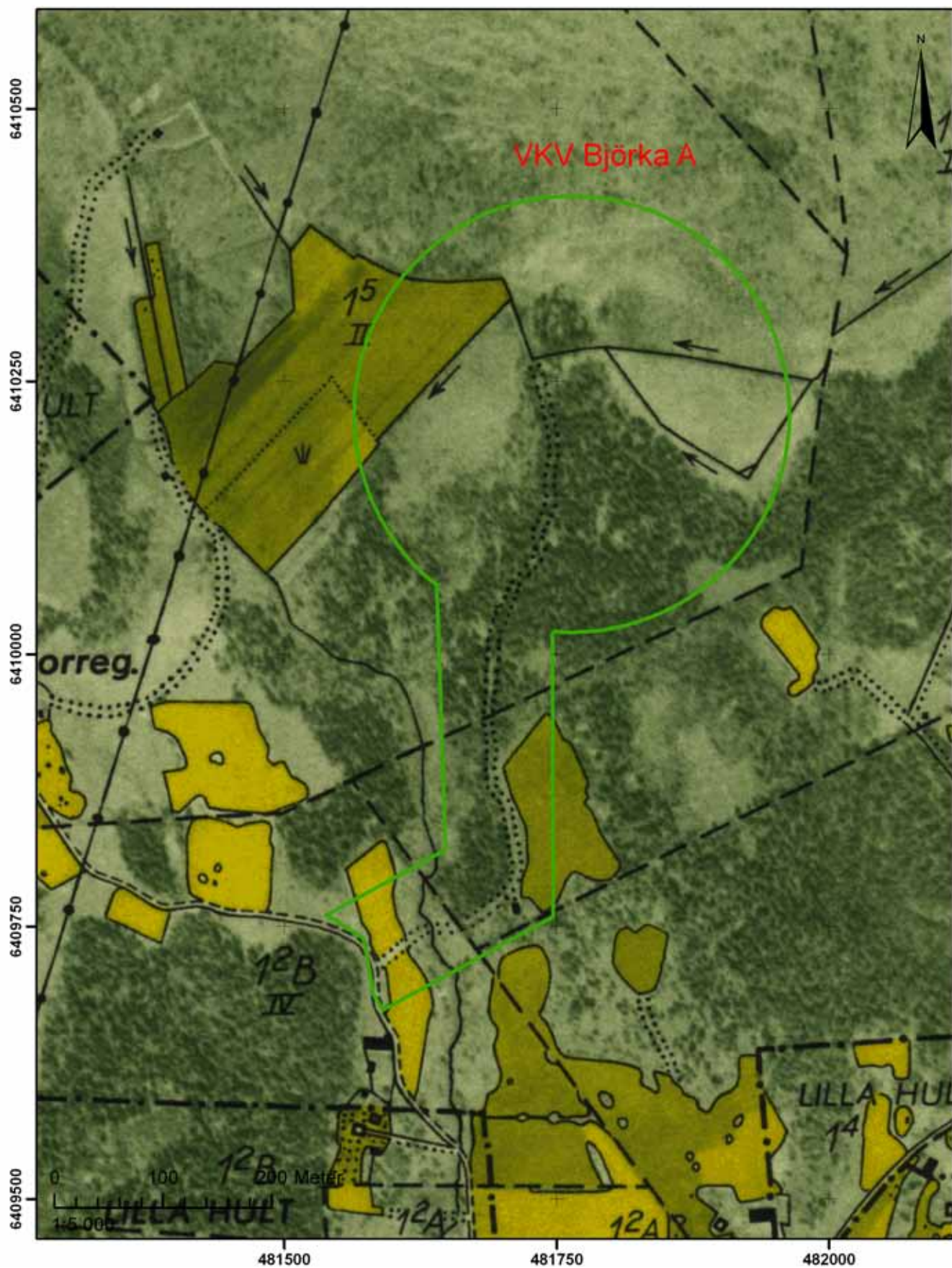
Kartanalys för VKV Björka B

Genom området går en väg enligt laga skifteskarta upprättad år 1854 (06-bäl-62). Väster om denna väg har lantmätaren streckat in ett mindre område där han även ritat ut symboler som kan tolkas som röjningsrösen. Denna del är en del av det redan registrerade området RAÄ 147:3 (FIGUR 13). I den östra delen av området ligger Drakaröret RAÄ (13:1), men lantmätaren har inte noterat detta. Åkermarken inom området har idagsläget bedömts som yngre men skulle kunna ha uppkommit redan under tiden för Drakarörets uppförande. I övrigt anges området som betesmark och en del i väster är sank.

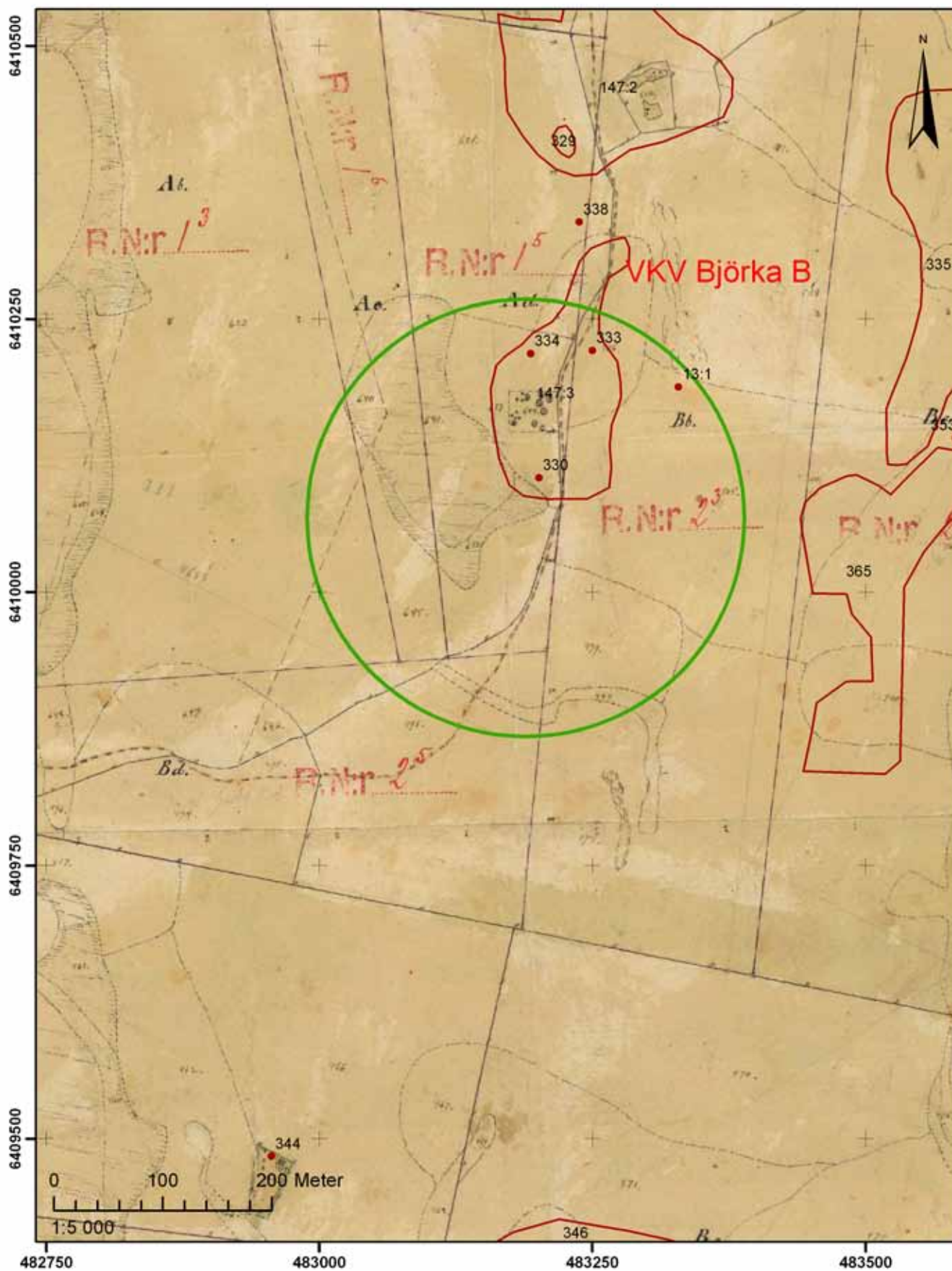
Enligt den ekonomiska kartan från 50-talet är hela området skogsmark men vägen har fått en förgrening åt öster (FIGUR 14).

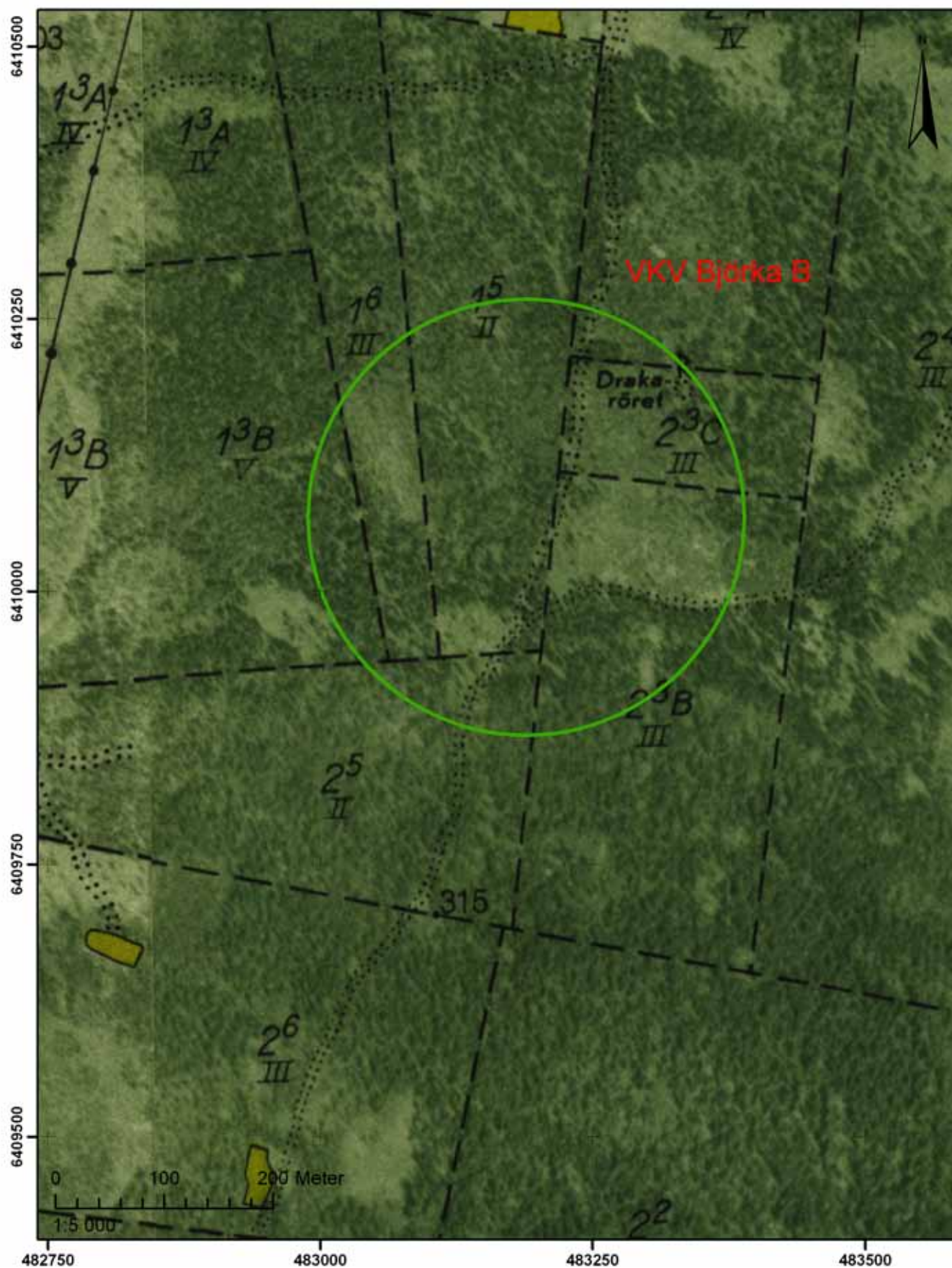
FIGUR 11. Utdrag ur laga skifteskarta över Björka, upprättad år 1854 (06-bäl-62). Utredningsområdet är markerat med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 12. Utdrag ur ekonomisk karta från år 1954. Utredningsområdet är markerat med grön färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 13. Utdrag ur laga skifteskarta över Björka, upprättad 1854 (06-bäl-62). Utredningsområdet är markerat med grön färg. Registrerade forn och kulturlämningar enligt uppgifter ur Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) är markerade med röd färg. Skala 1:5 000.

FIGUR 14. Utdrag ur ekonomisk karta från år 1954. Utredningsområdena är markerade med grön färg. Skala 1:5 000.

Om ortnamnen

I den landskapshistoriska kartanalysen nämns bland annat ortnamnen *Björka*, *Bolerum*, *Bälaryd*, *Haddarp*, *Knohult*, *Larstorp* och *Norra Vedbo*. Ortnamnen utgör en viktig del av det immateriella kulturarvet. Eftersom de betingas av samhällsförhållandena blir de också en spegling av dessa, vilket innebär att de utgör ett viktigt källmaterial för förståelsen av en kulturmiljö.

Uppgifterna om ortnamnen är hämtade ur den redovisning av ortnamn som publicerats i Jönköpings läns museums årsbok 2008 (Agertz). För respektive ortnamn anges äldsta kända skriftliga belägg följt av ett årtal samt en redovisning av hur namnets skrivform återges i kamerala längder (jordeböcker, tiondelängder och mantalslängder).

Björka, Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
Biærkia 1380-tal (*Bjyrke* år 1542, *Biörke* år 1574, *Björcka* år 1825, *Björka* år 1877). Ortnamnet är *birke* i betydelsen 'björkbestånd'.

Bolerum, Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
(i) *Bordbrume* 1380-tal (*Bola-* år 1542, *Bole-* år 1574). Förleden är fornsvenska *borð* i betydelsen 'kant, rand', med efterleden *-rum* i betydelsen 'öppen terräng'.

Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
Bälarydt 1292-1312. Socknen har övertagit namnet av en bebyggelse (*de Bælaredhum* 1380-tal), nu Klockaregården vid kyrkan. Förleden kan vara ett ånamn *Bäla*, till *bela* i betydelsen 'böla' (avseende den bäck som rinner ner till Skinkesjön) eller *bäl* i betydelsen 'jämn förhöjning', med efterleden *-ryd* i betydelsen 'röjning'.

Haddarp, Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
Haddathorp 1380-tal (*Hadårp* år 1574, *Haddarp* år 1643).

Knohult, Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
(i) *Knohulta* 1380-tal. Förleden är *knoe* i betydelsen 'upphöjning', med efterleden *-hult* i betydelsen 'lövvegetation'.

Larstorp, Bälaryds socken, Norra Vedbo härad, Aneby kommun.
Larstorp år 1574.

Norra Vedbo, folkland, härad
Widbbo år 1271. Förleden är *vidb* i betydelsen 'skog', med efterleden *bo* i betydelsen 'bygd'. Häradet delades under slutet av 1300-talet och i norra häradet ingick socknarna Adelöv, Askeryd, bredestad, Bälaryd, Frinnaryd, Haurida, Linderås, Lommaryd, Matbäck, Säby och Vireda. *Norra Withbo* år 1443. Förleden är *norra* i betydelsen 'den norra delen'.

Fältinventeringen

Inom utredningsområdena finns såväl fasta fornlämningar som övriga kulturhistoriska lämningar registrerade enligt uppgifter i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS). Vid den genomförda fältbesiktningen har registrerade lämningar kompletterats med ytterligare nyfynd av forn- och kulturlämningar. Beskrivning av de enskilda lämningarna ges i tabeller i BILAGA 1-2, medan det geografiska läget redovisas på kartor i BILAGA 3.

Boplats

Vid fältinventeringen noterades inga lägen inom utredningsområdena som kunde bedömas som lämpliga att hysa eventuella boplatslämningar. Såväl topografiska förutsättningar som närhet till registrerade gravar i närområdet har beaktats vid bedömningen.

Brott/täkt

Inom utredningsområdena påträffades inga brott eller täkter, men strax nordväst om utredningsområdet för VKV Bolerum D finns en torvtäkt registrerad som övrig kulturhistorisk lämning, RAÄ-nr Bälaryd 279 (BILAGA 1 OCH 3). Enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) ligger täkten på sydvästra sidan av den skogsväg som löper genom området. I samband med fältinventeringen noterades dock att täktområdet fortsätter även på andra sidan av vägen. Delar av täkten kan komma att beröras av eventuell breddning eller förstärkning av befintlig tillfartsväg till VKV Bolerum D.

Brunn/kallkälla

Inom utredningsområdet för tillfartsvägen till VKV Bolerum A har en brunn påträffats, Id 5. Enligt laga skifteskartan över Larstorp från år 1857 (06-bäl-63) har ett torp legat i närheten, *Johannisbergslyckan*. Den stensatta och i dagsläget ännu vattenfyllda brunnen har sannolikt hört till torpet (FIGUR 6 OCH 15; BILAGA 2-3). Brunnen bedöms som övrig kulturhistorisk lämning. Inga ytterligare brunnar eller kallkällor har noterats vid utredningen.

By-/gårdstomt

Inga by- eller gårdstomter har noterats inom utredningsområdena, men i närområdet finns en bytomt registrerad som övrig kulturhistorisk lämning, RAÄ-nr Bälaryd 264 (BILAGA 1 OCH 3). Enligt laga skifteskarta över Bolerum, upprättad år 1847 av N Joh Montelin (06-bäl-57) har bytomten en utsträckning i nord-sydlig riktning. Enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) har en husgrund med två spismursrösen påträffats på en höjd i bytomtens centrala delar. Enligt Agertz 2008 är äldsta belägg för Bolerum från 1380-talet. Delar av bytomten kan komma att beröras av eventuell breddning eller förstärkning av befintlig tillfartsväg norrut till VKV Bolerum B respektive söderut till VKV Bolerum C.

FIGUR 15. Den nypåträffade stensatta och ännu vattenfyllda brunnen, Id 5. Brunnen hör sannolikt till det intilliggande torpet, *Johannisbergshyckan*.

Färdväg

Inga färdvägar har noterats inom utredningsområdena, men i närområdet finns en hålväg registrerad som fast fornlämning, RAÄ-nr Bälaryd 325 (BILAGA 1 OCH 3). Delar av hålvägen kan komma att beröras av eventuell breddning och förstärkning av befintlig tillfartsväg till VKV Björka B.

Grav

Inga nypåträffade gravar har noterats vid utredningen, men inom utredningsområdet för VKV Björka B finns ett röse registrerat som fast fornlämning, RAÄ-nr Bälaryd 13:1 (FIGUR 16; BILAGA 1 OCH 3). Röset som enligt uppgifter i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) kallas "*Drakaröret*", är sannolikt från bronsålder eller äldre järnålder och finns angivet på 50-talsekonomen (FIGUR

14). Däremot har röset inte noterats på den laga skifteskarta (FIGUR 13) som upprättades år 1852 av lantmätare J W Åkerhjelm över Björka (06-bäl-62). Röset är välbevarat och har stort vetenskapligt preparatsvärde såväl som betydande pedagogiskt upplevelsevärde.

Strax söder om utredningsområdet för VKV Bolerum B ligger ytterligare ett röse, RAÄ-nr Bälaryd 42:1 (BILAGA 1 OCH 3). Graven har trots att den har definierats som osäker i beskrivningen likväl vid tidigare fornminnesinventering bedömts som fast fornlämning. Delar av röset och tillhörande fornlämningsområde kan dock komma att beröras av eventuell breddning eller förstärkning av befintlig tillfartsväg till VKV Bolerum B.

Gränsmärke

Inom utredningsområdet för VKV Bolerum B har ett gränsmärke framkommit, Id 13 (FIGUR 17; BILAGA 2-3). Gränsmärket som utgörs av ett mindre stenblock ställt på ett högre stenblock har bedömts som övrig kulturhistorisk lämning. Inga ytterligare gränsmärken finns registrerade inom utredningsområdena eller har framkommit i samband med utredningen.

Hägnad

Inom utredningsområdena har åtskilliga hägnader påträffats, Id 3, Id 4, Id 14, Id 16, Id 21-Id 23, Id 25-Id 29. En övervägande del av dem utgör stenmurar av sannolikt relativt sent datum. Två av hägnaderna har dock registrerats som stensträngar, Id 4 och Id 27. Samtliga påträffade hägnader har bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar (BILAGA 2-3).

Några av hägnaderna kan eventuellt identifieras på de historiska kartor som omfattar delar av utredningsområdena. Eventuellt kan hägnaderna med beteckningen Id 1, Id 3 och Id 4 knytas till strukturer som återges på laga skifteskartan över Larstorp från år 1857. Hägnaden (Id 1) kan ha omgärdat den mindre åkerlycka som benämns med littera 321. Beträffande de två övriga hägnaderna (Id 3 och Id 4) kan de ha tillhört torpet Johannisbergslyckan (FIGUR 6).

Kolningsanläggning samt område med skogsbrukslämningar

Två ensamliggande resmilor finns registrerade inom utredningsområdena sedan tidigare enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS), RAÄ-nr Bälaryd 330 respektive Bälaryd 334. Därtill finns under lämningstypen område med skogsbrukslämningar ytterligare två resmilor med intilliggande kolarkojgrunder registrerade, RAÄ-nr Bälaryd 265 respektive Bälaryd 333 (BILAGA 1 OCH 3). Vid utredningen kunde dock inte RAÄ-nr Bälaryd 265 återfinnas.

Vid fältbesiktningen har två nya resmilor påträffats, Id 20 inom utredningsområdet för VKV Bolerum D respektive Id 33 inom utredningsområdet för VKV Björka B (BILAGA 2-3). Inga spår efter

FIGUR 16. Röset, kallat "Drakaröset", RAÄ-nr Bälaryd 13:1.

FIGUR 17. Gränsmärke, Id 13.

FIGUR 18. Torplämningen, *Johannisbergsglyckan*, Id 6. På bilden syns delar av en husgrund samt delar av en av de omgärdande hägnaderna, Id 3.

eventuella kolarkojgrunder kunde dock påträffas i anslutning till milorna. Inom utredningsområdet för tillfartsvägen mellan VKV Bolerum A och VKV Bolerum B har dessutom två områden med skogsbrukslämningar framkommit, Id 8 och Id 9 (BILAGA 2-3). Lämningsarna framkom inom ett nypåträffat område med fossil åker, Id 7.

Samtliga påträffade kolningsanläggningar respektive områden med skogsbrukslämningar har bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar.

Lägenhetsbebyggelse

Vid fältinventeringen påträffades rester efter en torplämning bestående av delar av husgrund samt eventuell grund till uthus, Id 6. I anslutning till husgrunderna finns två hägnader, Id 3 och Id 4, samt en brunn, Id 5.

Torplämningen finns på laga skifteskartan över Larstorp från år 1857 (06-bäl-63). Lämningen har fått statusen övrig kulturhistorisk lämning (FIGUR 6 OCH 18; BILAGA 2-3).

Röjningsröse samt fossil åker

Inom utredningsområdena finns sedan tidigare endast ett område med fossil åker registrerat, RAÄ-nr 147:3, men i närområdet till samtliga planerade vindkraftverk finns ytterligare fossila åkrar. Den

FIGUR 19. Röjningsröset, Id 18, inom utredningsområdet för VKV Bolerum D. I förgrunden syns den stenfria korridoren, kantad med större stenblock. Under mossan ligger berggrunden. På ömse sidor av korridoren breder stenpackningen ut sig.

registrerade åkern är antikvariskt bedömd som övrig kulturhistorisk lämning och ligger inom utredningsområdet för VKV Björka B. Vid fältinventeringen påträffades ytterligare röjningsrösen och stenröjda ytor i anslutning till men sydöst om åkern, Id 32. Det innebär att RAÄ-nr 147:3 har en större utbredning jämfört med tidigare. Ytterligare ett område med fossil åker påträffades inom samma utredningsområde, Id 34.

Även inom utredningsområdena för VKV Bolerum A, VKV Bolerum B, tillfartsvägen däremellan samt för VKV Bolerum D och VKV Björka A har områden med fossil åker påträffats, Id 2, Id 10, Id 12, Id 17, Id 19 och Id 24.

Enstaka ensamliggande röjningsrösen har även iakttagits inom utredningsområdena, Id 18, Id 30 samt Id 31. När det gäller röjningsröset, Id 18, beläget inom utredningsområdet för VKV Bolerum D, fanns dock vissa gravliknande drag. Bland annat kunde en rundad välvning som förekommer hos gravrösen noteras. Därtill observerades en tämligen tät och ställvis vällagd stenpackning. Mitt genom röset har dock stenar vid något tillfälle plockats bort, vilket lämnade en två meter bred stenfri korridor som kantats med större stenblock. Genom att stenar plockats bort framkom att röset anlagts på berggrunden (FIGUR 19). Under juni 2011 gjordes en förnyad besiktning av röset tillsammans med Linnéa Kallerskog, 1:e anti-

kvarie vid Jönköpings läns museum i sällskap med medlemmar ur Högländets Fornminnesförening, Greta Forsberg, Bertil Johansson och Hans Forssander. Vid återbesöket bedömdes det nypåträffade objektet, Id 18, sannolikt utgöra ett röjningsröse.

Samtliga ovan nämnda och nypåträffade fossila åkrar samt röjningsrösen är i utredningen antikvariskt bedömda som övriga kulturhistoriska lämningar (BILAGA 2-3).

Vid fältinventeringen har dock två nypåträffade fossila åkrar inom utredningsområdet för VKV Bolerum B samt för tillfartsvägen till VKV Bolerum A bedömts vara av äldre karaktär och därmed fått statusen fast fornlämning, Id 7 och Id 11 (BILAGA 2-3).

Att bedöma en fossil åkers ålder kan vara vanskligt, men ett antal variabler har legat till grund för karaktäriseringen. Bedömningen har bland annat gjorts med ledning av kartor, närhet till intilliggande åkrar eller bebyggelse, men framförallt utifrån röjningsrösenas profil.

Smideslämning

Inga smideslämningar har noterats inom utredningsområdena, men i närområdet finns rester efter en smedja bestående av ett spis-mursröse alternativt av en ässja, registrerad som fast fornlämning, RAÄ-nr Bälaryd 318 (BILAGA 1 OCH 3). Delar av smideslämningen kan komma att beröras av eventuell breddning och förstärkning av befintlig tillfartsväg till VKV Björka B.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har genomfört en arkeologisk utredning, etapp 1, inför Scanergy West AB:s, tidigare Previnds AB:s, planer att uppföra sex vindkraftverk inom fastigheterna Bolerum 2:3, Björka 1:5 (1) och Björka 1:5 (2) inom Bälaryds socken, Aneby kommun.

Ett antal lämningar finns sedan tidigare registrerade inom en del av utredningsområdena enligt uppgifter i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem, FMIS, vilka redovisas i BILAGA 1 och 3. Vid den fältbesiktning inom utredningsområdena som genomfördes under maj och juni 2011 i samband med utredningen har ytterligare forn- och kulturlämningar tillkommit, vilka redovisas i BILAGA 2-3.

Det samlade intrycket från redovisningen visar på att mycket skilda aktiviteter försiggått i området under huvudsakligen metall-ålder och historisk tid.

Hägnader och fossila åkrar hör till de lämningstyper som påträffades i större grad vid utredningen. Bland aktiviteterna saknas dock bland annat spåren efter de samtida boplatserna till de röjningsröseområden som ligger inom utredningsområdena.

Åtgärdsförslag

Efter etapp 1-utredningen finns det två nypåträffade fossila åkrar som har bedömts antikvariskt som fasta fornlämningar, Id 7 och Id 11. De fossila åkrarna är belägna inom utredningsområdet för VKV Bolerum B respektive för tillfartsvägen till VKV Bolerum A och är skyddade enligt KML (BILAGA 2-3).

Vidare finns inom utredningsområdet för VKV Björka B en sedan tidigare känd grav i form av ett röse, benämnt *"Drakaröret"*. Röset är registrerat som fast fornlämning, Bälaryd 13:1, och är därmed skyddat enligt KML. Röset är välbevarat och har stort vetenskapligt preparatsvärde såväl som betydande pedagogiskt upplevelsevärde. Det är därför olämpligt att placera ett verk inom VKV Björka B. Här krävs samråd med länsstyrelsen.

Beträffande övriga lämningar inom utredningsområdena som i den antikvariska bedömningen fått statusen övrig kulturhistorisk lämning bör generellt största möjliga hänsyn tas för att undvika skador. Särskild försiktighet bör dock tas i fråga om den nypåträffade torplämningen, *"Johannisberg"*, Id 6, med tillhörande hägnader och brunn, Id 3-5, belägna inom utredningsområdet för tillfartsvägen till VKV Bolerum A. Torplämningen som med dess hägnader och brunn är komplex, har betydande pedagogiskt upplevelsevärde. Med tanke på att det för torplämningens del även förekommer andra kompletterande källor i form av uppgifter, hämtade ur bland annat laga skifteskartan över Larstorp från år 1857 och dess protokoll, bör ingrepp i torplämningen helt undvikas.

Inga boplatsslägen har bedömts finnas inom områdena, varför Jönköpings läns museum i nuläget anser att det inte finns behov att genomföra en etapp 2 av den arkeologiska utredningen i form av några markundersökningar.

Jönköpings läns museum vill vidare upplysa om att miljöbalkens biotopskyddsbestämmelser kan gälla om exempelvis lokaler i jordbruksmark som hyser stenmurar eller odlingsrösen berörs av de planerade trafikåtgärderna. Samråd bör ske med länsstyrelsen i fråga om eventuell dispens från biotopskyddet.

Jönköpings läns museum har samrått med Länsstyrelsen i Jönköpings län angående åtgärdsförslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd: 431-4381-2010
Jönköpings läns museums dnr: 282/10
Beställare: Scanergy West AB, tidigare
Prevind AB
Fält - och rapportansvarig: Håkan Hylén
Landskapshistorisk kartanalys: Fredrik Engman
Fältarbetstid: 2011-05-27–2011-06-16
Län: Jönköpings län
Kommun: Aneby kommun
Socken: Bälaryd
Belägenhet: Ekonomiska kartans blad, Bole-
rum 7E 2g och Bälaryd 7E 2h
Koordinater (N/E): 6409212/481130
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Utredningsområde: 82,8 ha

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta och otryckta källor

- Agertz, J. (Red). 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII.
- Bååth, K. 1983. *Öde sedan stora döden var... Bebyggelse och befolkning i Norra Vedbo under senmedeltid och 1500-tal*. Lund
- Lag (1988:950) om kulturminnen m m. Utfärdad: 1988-06-30. Kulturdepartementet. Tillgänglig på internet (2011-05-18): <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19880950.HTM>

Arkiv

- Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS). Stockholm. Länk: <http://www.fmis.raa.se>
- Topografiska arkivet, Jönköpings läns museum
- Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Länk: <http://lantmateriet.se>

Kartunderlag

- Geometrisk avmättningskarta* (Björka), upprättad år 1640 av Peter Jonsson Duker. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-2:e3:192.
- Storskifteskarta* på åker (Björka), upprättad år 1763 av Svante Segerdahl. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-2:1.
- Laga skifteskarta* (Björka), upprättad år 1852 av J W Åkerhjelm. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt 06-bäl-62.
- Geometrisk avmättningskarta* (Bolerum), upprättad år 1640 av Peter Jonsson Duker. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-5:e3:178.
- Ägoavmättningskarta* (Bolerum), upprättad år 1779 av Svante Segerdahl. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-5:1.
- Laga skifteskarta* (Bolerum), upprättad 1847, upprättad av N. Joh. Montelin. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt 06-bäl-57.
- Geometrisk avmättningskarta* (Haddarp), upprättad år 1640 av Peter Jonsson Duker. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-12:e3:190-191.
- Geometrisk avmättningskarta* (Haddarp), upprättad år 1767 av Svante Segerdahl. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-12:1.
- Skattläggningskarta* (Kronoutjorden Knochult), upprättad år 1750 av Peter Duker. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-21:1.
- Geometrisk avmättningskarta* (Larstorp), upprättad år 1640 av Peter Jonsson Duker. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-27:e3:178-9.
- Storskifteskarta* på inägor (Larstorp), upprättad 1812 av David Ulrik Montelin. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt E25-27:1.
- Laga skifteskarta* (Larstorp), upprättat 1857, upprättad av J W Åkerhjelm. Lantmäteristyrelsen arkiv, LMS. Akt 06-bäl-63.
- Ekonomiska kartan*, blad Bolerum 7E 2g (RT90), upprättad 1954.
- Ekonomiska kartan*, blad Bälaryd 7E 2h (RT90), upprättad 1954.

Registrerade forn- och kulturlämningar

I tabellen redovisas de forn- och kulturlämningar som finns registrerade sedan tidigare inom utredningsområdena samt i närområdet. Forn- och kulturlämningarna har bland annat upptäckts och registrerats i samband med tidigare fornminnesinventeringar i trakten och uppgifterna är hämtade ur Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS).

Följande förkortningar används i tabellen: R=Fast fornlämning; ÖKHL=Övrig kulturhistorisk lämning; Uppgift om=Uppgift om lämning av Hembygdsföreningen; UO=Utredningsområde.

RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Bälaryd 13:1	Röse	Röse, runt, 16,5 m i diameter och 1,8 m h, av stenar, mestadels 0,2–0,5 m st, delvis svagt övermossade av renlav. I mitten är en grop, oval, 7,5x5 m st (Ö–V) och 0,9 m dj. I krönläge eller på sidorna finns fem st gropar, 0,6–3 m i diameter och 0,2–0,5 m dj. Bevuxet med en tall.	R	Bevaras. Om inte det är möjligt, krävs arkeologisk förundersökning
Bälaryd 42:1	Röse	Röse, kvadratisk. Osäker. 10x10 m (S–N), jordblandad/stenfylld och 0,8 m h av stenar, 0,1–0,3 m st, övermossade och övertorvade i Ö. Kantkedja i Ö, tveksam i N, 0,2–0,3 m h av stenar, 0,4–0,5 st. I V delen är stenpackningen uppgrävd i två st hål, ca 0,5 och 1 m diam och 0,5 m dj.	R	Utanför UO, men kan beröras av eventuell breddning av tillfartsväg
Bälaryd 51:1	Fyndplats	Fyndplats för stenyx.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 69:1	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, bestående av husgrund med spismursröse.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 70:1	Naturföremål/-bildning med tradition	Plats med tradition, Offerkälla? Enligt Ture Ekdal skall det i alla tider har varit en offerkälla. Platsen har länge varit en samfällighet då den "aldrig sinar". Nu är källan belagd med en cementring och lock.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 75:1	Fyndplats	Lösfynd av simpel skafthålsyxa, diabas, ca 4 cm l. Brott tvärs över skafthålet.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 76:1	Flatmarksgrav	Flatmarksgrav, uppgift om. Ture Ekdal, Lilla Hult, säger att han för ca 50 år sedan plöjde upp ny åkermark. Han stötte då på en flat håll, under vilken det fanns kol och sotlager på en vällagd stenpackning. Fynd: Stenysa gjord i grönsten, ca 20 cm l. Flat översida och undersida.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 145:1	Fyndplats	Fyndplats för stockbåt, halva långsidan bevarad, 4,75 m l, 0,2–0,3 m br och 0,2 m tj. Urholkningen är 0,13 m dj.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 147:1	Fossil åker	Område med röjningsrösen, 350x170 m st (N–S), bestående av ca 110 röjningsrösen, 2–5 m diam och 0,2–0,5 m h av stenar, övermossade. I N delen av området är en husgrund med en spismursrest.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 147:2	Fossil åker	Område med röjningsrösen, ca 300x220 m st (N–S), bestående av ca 150 röjningsrösen, 3–6 m i diam och 0,2–0,8 m h av stenar, delvis övermossade. Inom områdets VNV del är en svinhage, ca 100x30 m st. (N–S).	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 147:3	Fossil åker	Område med röjningsrösen, 240x110 m (N–S), bestående av ca 100 röjningsrösen 3–8 m i diam och 0,3–0,8 m h av 0,1–0,5 m st stenar. Flera röjningsrösen är vallformiga.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Bälaryd 155:1	Fossil åker	Röjningsröseområde, sentida, ca 160x80–160 (Ö–V), bestående av ca 30 röjningsrösen, vilka är 3–8 m i diam och 0,4–0,7 m h av 0,12–0,7 m st stenar. I V är 6 gropar och i SÖ är ytterligare 3, vilka troligen utgör äldre röjningsrösen som borttagits, eventuellt för mackadamslagning eller vägfyllning. I N är ett avlångt röjningsröse/stentipp, ca 30 m l (Ö–V) 5 m br och 1,8–2,5 m h. Längs vägen, genom området (NNO–SSV) är stenmursliknande röjningsrösen.	ÖKHL	Utanför UO

RAÄ-nr	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Bälaryd 156:1	Fossil åker	Röjningsröseområde 240x140 m (NNO–SSV), bestående av minst 50 röjningsrösen 4–7 m i diam och 0,3–0,5 m h av 0,3–0,5 m st stenar.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 157:1	Fossil åker	Röjningsröseområde, 150x110 m (NV–SÖ).	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 158:1	Fossil åker	Röjningsröseområde ca 580x100–160 m (ÖSÖ–VNV), bestående av minst 200 röjningsrösen, vanligen 3–6 m i diam och 0,3–1 m h av 0,2–0,5 m st stenar. Omedelbart Ö om kraftledningen är 3 större röjningsrösen upp till 10 m i diam och 1 m h. NV om kraftledningen är planterad granskog vilket försvårar inventeringen.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 181	Lägenhetsbebyggelse	Backstuga bestående av en husgrund 8x6 m (N–S), och 0,3 m h. I NV hörnet är spismursröse, delvis uppbyggt av tegel, ca 0,9 m h.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 264	By-/gårdstomt	Bytomt, ca 215x45–150 m (N–S), utsträckning enligt laga skifteskarta över Bolerum från år 1847. På höjden i bytomtens centrala del påträffades en husgrund 14x8 m (N–S). I husgrunden är 2 spismursrösen, 2,5 respektive 2 m i diam och 0,7 m h. Äldsta belägg för Bolerum är från 1380-tal då namnet skrevs "bordhrume". Husgrunden är skyltad med texten: "Bolerum Södergård. Mönsterskrivarboställe till 1897. Då sålde kronan gården. Här låg huvudbyggnaden till 1911. Då byggdes nuvarande".	ÖKHL	Utanför UO, men kan beröras av eventuell breddning av tillfartsväg
Bälaryd 265	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 20x10 m (NNO–SSV), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund.	ÖKHL	Kunde inte påträffas vid fältbesiktningen i maj 2011
Bälaryd 267	Fossil åker	Röjningsröseområde, sentida, ca 280x60–110 m (N–S), bestående av minst 50 röjningsrösen, 3–6 m i diam och 0,4–0,6 m h.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 269	Fossil åker	Röjningsröseområde, sentida, ca 130x100 m (ÖSÖ–VSV), bestående av ca 50 röjningsrösen vilka är 3–6 m i diam och 0,4–1 m h, vanligen kraftigt övermossade. I SÖ delen är en stentipp, tresidig 20x10 m st och 2,5 m h.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 271	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torpet Nybygget/Holmen enligt hembygdsföreningens skyltning med följande text: "Bolerum Nybygget Holmen. Omväxlande torp och backstuga. Dokument från 1760. Bebo till 1844. S skrivna Juliana Johansdotter 1855". Enligt fornminnesinventeringens noteringar skall en husgrund finnas ca 200 m SSV om markerad plats. Inga spår kunde påträffas.	Uppgift om	Utanför UO
Bälaryd 273	Fornlämningsliknande lämning	Fornlämningsliknande lämning, hög 6 m i diam och 1,3 m h. I mitten är en grop 1,4 m i diam och 0,3 m dj. Runt högen är en ränna 1 m br och 0,2–0,3 m dj. I N är ingen ränna vilket är vägliknande. Högen består av grusig, sandig morän och enstaka stenar enligt provstick. Enligt förre markägaren skall en skogsväg gå här men då man påträffade lämningen drogs vägen runt. 30 m Ö om lämningen är en åker brukad i sen tid. Platsen skyltad med texten: "Bolerum. Fornlämning av okänt slag".	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 275	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torpet Intet. Platsen skyltad med texten: "Bolerum. Torpet Intet. Dokument fr 1799. Flyttas 1848 söderut och blir då backstugan Ljusbo".	Uppgift om	Utanför UO
Bälaryd 278	Lägenhetsbebyggelse	Plats för torpet Hagen. Inga synliga spår kunde påträffas. Platsen skyltad med följande text: Bolerum. Torpet Hagen. Dokument fr tidigt 1700-tal. Flyttat vid skiftet 1848 till ny plats 600 m österut.	Uppgift om	Utanför UO
Bälaryd 279	Brott/täkt	Torvtäkt 200x45–200 m (NÖ–SV), bestående av parallella diken och urgrävningar. I områdets NÖ del är en skylt med texten: "Bolerum. Torvtäkt. Uppgrävning och rivning med råoljemotor till 1946. S brukare Oscar Johansson.	ÖKHL	Utanför UO, men kan beröras av eventuell breddning av tillfartsväg
Bälaryd 317	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund 10 m i diam och 0,3–0,4 m h med ränna runt kanten, 0,5–1 m br och 0,3–0,4 m dj. I hagmarken runt kolbotten är 6 odlingsrösen 4–5 m i diam och 0,3–0,4 m h av 0,1–0,5 m st stenar.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 318	Smideslämning	Rest av smedja, bestående av spismursröse/ässja ca 2x2 m och 0,75 m h. Platsen skyltad med texten: "Björka\ Smedstorp. Smedjan. Enda smeden här var Johannes Liljengren Fl 1871".	ÖKHL	Utanför UO, men kan beröras av eventuell breddning av tillfartsväg

RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Bälaryd 322	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, Smedstorp, bestående av en husgrund och en mindre stenmur. Husgrunden är 7x5 m (Ö-V) och 0,6 m h. Spismursröse i NÖ med tegelrester. Ö om husgrunden är en stenrad/-mur. Platsen skyltad med texten: "Björka Nr 16. Backstugan Smedstorp 1857-1871. Siste boende Johan Liljengren (Pus)". Torpet kallades även för Pusen/Pusalyckan.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 325	Färdväg	Hålväg ca 58 m l (NNO-SSV), 1,5 m br och 0,2-0,6 m dj.	R	Utanför UO, men kan beröras av eventuell breddning av tillfartsväg
Bälaryd 329	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 25x15 m (N-S), bestående av 2 kolbottnar.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 330	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 6 m i diam och 0,3 m h. Omges av ränna ca 1 m br och 0,1-0,2 m dj.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Bälaryd 333	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 15x10 m (Ö-V), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund. Enligt Sven Svärd boende i trakten fanns en spiksmedja i Torstorp i mitten av 1800-talet dit man levererat träkol.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Bälaryd 334	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 14,5 m i diam och 0,2 m h. Omges av avlänga stybbgropar 2-4 m l och 0,6-2 m br samt 0,4-0,6 m dj.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Bälaryd 335	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 350x50-165 m (N-S), bestående av ca 100 röjningsrösen 3-7 m i diam och 0,3-0,7 m h. Inom området är en terrasskant ca 20 m l 0,6 m h.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 338	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 6 m i diam och 0,3 m h. Omges av stybbgropar 2-3 m l och 1-1,5 m br samt 0,4-0,6 m dj.	ÖKHL	Utanför UO
Bälaryd 353	Lägenhetsbebyggelse	Plats för backstuga. Endast en otydlig syllstensrad ca 6 m l och 0,1 m h. Vid denna är ett eventuellt spismursröse ca 1 m h. Platsen skyltad med texten: "Björka Nr 5. Backstugan Fridhem 1868-1890. Ende boende Nils Magnus Svahn".	Uppgift om	Utanför UO
Bälaryd 365	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 300x30-120 m (NNO-SSV), bestående av ca 100 röjningsrösen 3-6 m i diam och 0,3-0,7 m h av 0,3-0,7 m st stenar.	ÖKHL	Utanför UO

Nypåträffade forn- och kulturlämningar

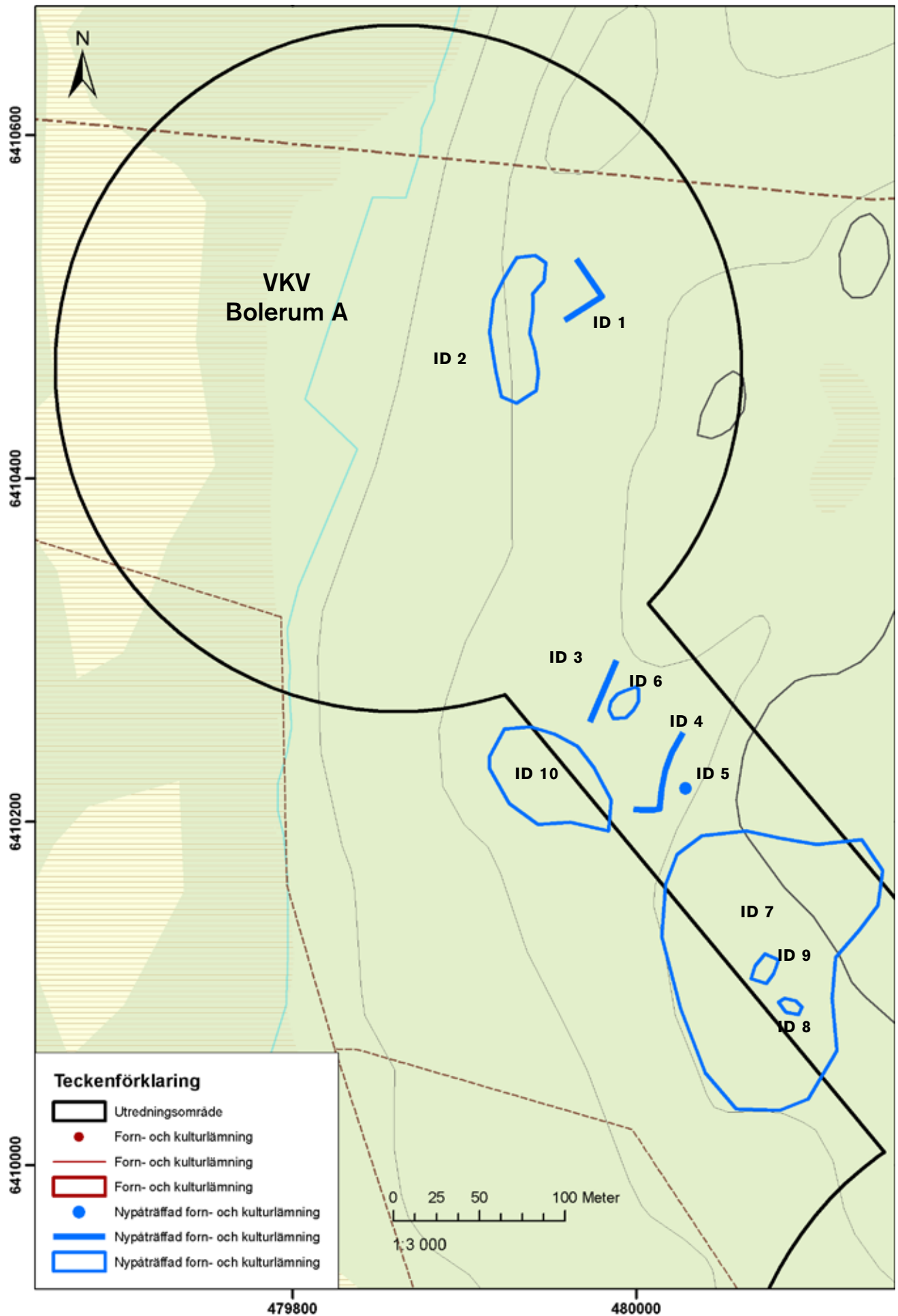
I tabellen redovisas de forn- och kulturlämningar som påträffats i samband med fältbesiktningen inom utredningsområdena.

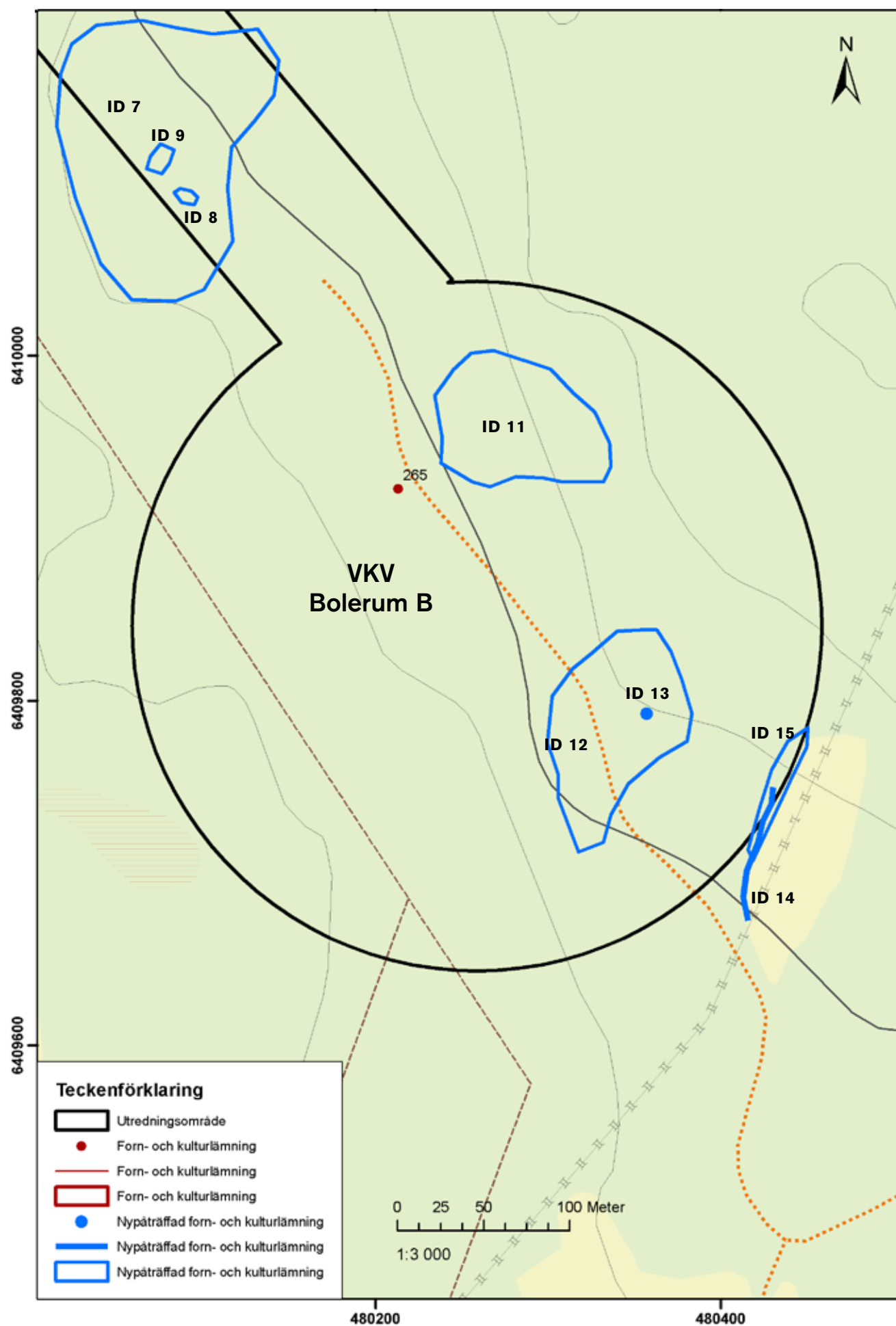
Följande förkortningar används i tabellen: R=Fast fornlämning; ÖKHL=Övrig kulturhistorisk lämning; Uppgift om=Uppgift om lämning av Hembygdsföreningen; UO=Utredningsområde.

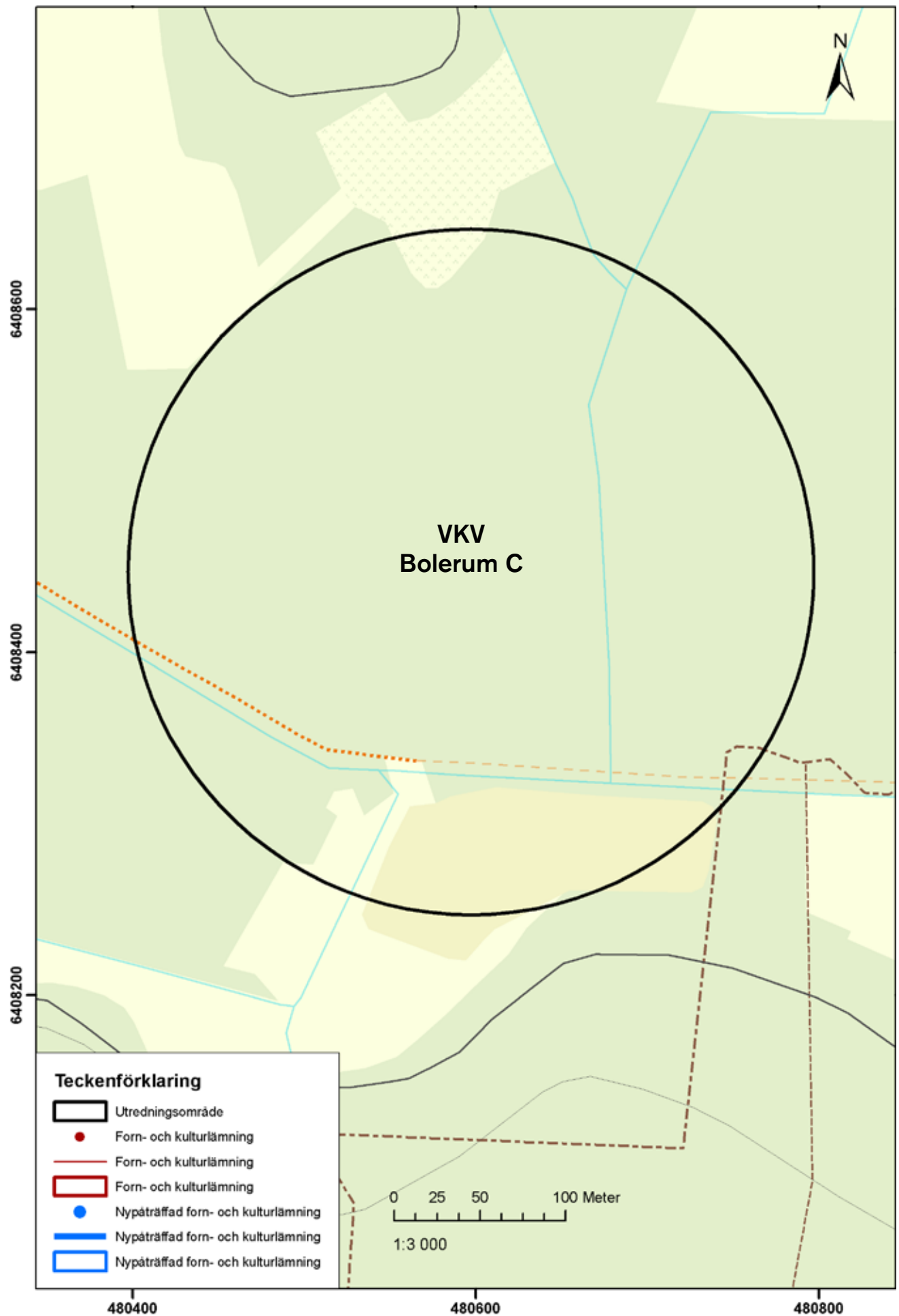
RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 1	Hägnad	Stensträng i vinkel, ca 50 m l (NV-SÖ; NÖ-SV), 1-1,3 m br och 0,3-0,4 m h, av 0,30-0,5 m st stenar. Ställvis är stensträngen röjningsröseliknande.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 2	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 90x20 m (N-S), bestående av röjningsrösen, 4-6 m st och 0,4-0,7 m h av 0,3-0,5 m st stenar. Antalet röjningsrösen är svårt att bedöma då området är svårinventerat pga tät granplantering.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 3	Hägnad	Stenmur, minst 40 m l (NNÖ-SSV), 1,5-2 m br och 1-2 m h. Stenmuren är ställvis röjningsröseliknande. Stenmuren hör till intilliggande lägenhetsbebyggelse (Se Id 6).	ÖKHL	Ingrepp bör undvikas
Id 4	Hägnad	Stensträng i vinkel, ca 65 m l (NÖ-SV; V-Ö), 0,8-2 m br och 0,4-0,8 m h av 0,3-0,6 m st stenar. Delar av stensträngen är röjningsröseliknande. Stensträngen hör till intilliggande lägenhetsbebyggelse (Se Id 6).	ÖKHL	Ingrepp bör undvikas
Id 5	Brunn/kallkälla	Brunn, närmast kvadratisk, 1,5x2 m (N-S). Brunnen är stensatt i tre skikt av 0,2-0,4 m st stenar. Vattenfylld, ca 0,6 m dj. Ca 60 NV om källan är platsen för torpet Johannisbergslyckan enligt laga skifteskarta över Larstorp från år 1857. Platsen skyltad med texten: "Brunn till torpet Jonasberg-Jonberg".	ÖKHL	Ingrepp bör undvikas
Id 6	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, 70x20-30 m (Ö-V), bestående av delar av husgrund samt ev. grund till uthus. I anslutning till husgrunderna finns två hägnader (Se Id 3 och 4) och ca 60 m SÖ om husgrunden finns en brunn/kallkälla (Se Id 5). Torplämningen finns på laga skifteskarta över Larstorp från år 1857. Platsen skyltad med texten: "Larstorp Sg. Jonasberg-Jonberg. Torp 1808-1830-1843. S boende Gabriel Hultgren 1843".	ÖKHL	Ingrepp bör undvikas
Id 7	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 160x90-130 m (N-S), bestående av röjningsrösen, 3-6 m st och 0,25-0,6 m h av 0,3-0,5 m st stenar. Rösena är övertorvade och övermossade. Inom området finns skogsbrukslämningar (Se Id 8 och 9)	R	Bevaras/ Arkeologisk förundersökning
Id 8	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 15x10 m (NV-SÖ), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund. Platsen skyltad.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 9	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, ca 15x20 m (NÖ-SV), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund. Platsen skyltad.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 10	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 80x50 m (NV-SÖ), bestående av röjningsrösen, 3-5 m st och 0,4-0,6 m h av 0,3-0,5 m st stenar. Rösen är övermossade.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 11	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 110x50-80 m (NV-SÖ), bestående av röjningsrösen, 3-6 m st och 0,3-0,5 m h av 0,2-0,4 m st stenar.	R	Bevaras/ Arkeologisk förundersökning
Id 12	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 130x80 m (NÖ-SV), bestående av röjningsrösen, 3-7 m st och 0,3-0,7 m h av 0,3-0,5 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 13	Gränsmärke	Gränsmärke bestående av ett mindre block, 0,6 m h 0,4 m br, ställt på högkant på ett större block, 1,5-2 m st och 1,5 m h. Det mindre blocket har ursprungligen utgjort den övre delen av det underliggande blocket.	ÖKHL	Ingen åtgärd

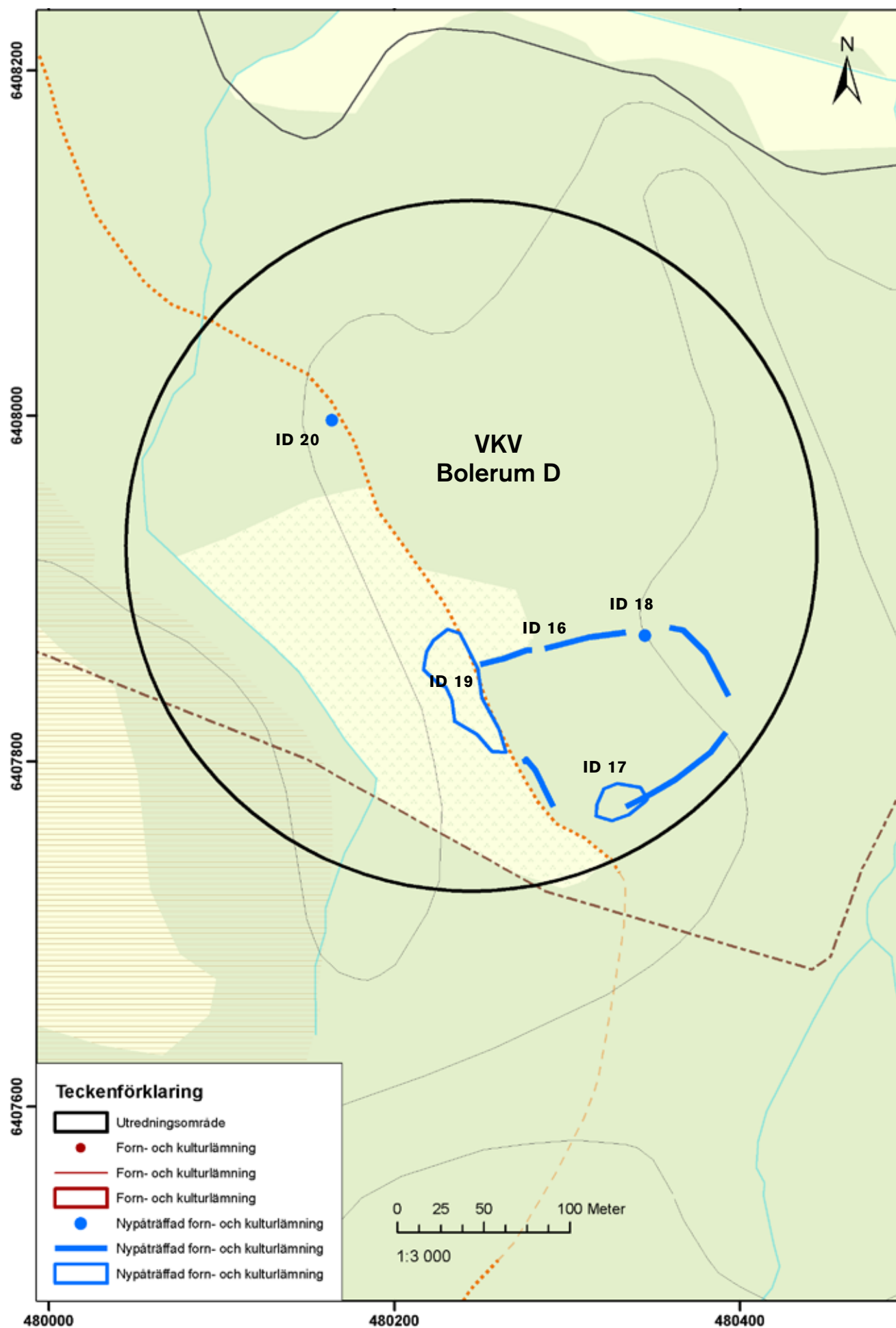
RAÄ-nr	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 14	Hägnad	Stenmur, minst 80 m l (NNÖ–SSV), 1,5–2 m br och 1–2 m h av 0,3–0,6 m st stenar. Stenmuren är ställvis röjningsröseliknande. Hägnaden ligger i anslutning till åkermark enligt Ekonomiska kartan från 50-talet.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 15	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 80x15 m (NNÖ–SSV), bestående av röjningsrösen, 3–5 m st och 0,4–0,6 m h av 0,3–0,5 m st stenar. Enligt Ekonomiska kartan från 50-talet hyser den intilliggande åkern röjningsrösen.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 16	Hägnad	Stenmur i vinkel, ca 230 m l (VNV–ÖSÖ; NV–SÖ; NÖ–SV; NNV–SSV), 1–2,5 m br 0,5–1,2 m h. Stenmuren har öppningar på flera ställen. Ställvis är stenmuren röjningsröseliknande. Utmed insidan av stenmuren förekommer ställvis röjningsrösen, 3–5 m st 0,3–0,5 m h av 0,3–0,4 m st stenar. På Ekonomiska kartan från 50-talet finns en åker registrerad som ersatts av en tät granplantering.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 17	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 30x20 m (NÖ–SV), bestående av röjningsrösen, 4–7 m st och 0,4–0,8 m h av 0,3–0,5 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 18	Röjningsröse	Ett röjningsröse, runt, ca 12 m i diam, 1,5 m h av 0,3–0,6 m st stenar. Röset vilar på berggrund. Röset har plockats på sten i mitten i form av en 2 m br korridor (NÖ–SV), vilken kantats med större block, 0,8–1,3 m st.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 19	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 80x20–30 m (NV–SÖ), bestående av röjningsrösen, 4–8 m st och 0,4–0,6 m h av 0,2–0,4 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 20	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 7 m i diam och 0,3 m h. Omges av stybbgropar 2–3 m l och 1–1,5 m br samt 0,4–0,6 m dj.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 21	Hägnad	Stenmur, minst 165 m l (NV–SÖ; N–S), 1,5–2,5 m br och 1–2 m h av 0,3–1,0 m st stenar. Stenmuren har öppningar. Stenmuren ligger i kanten utmed åkermark.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 22	Hägnad	Stenmur i vinkel, minst 20 m l (NNÖ–SSV; NÖ–SV), 3–5 m br och 1,5 m h av 1–1,2 m st stenar. Stenmuren ligger i kanten utmed åkermark.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 23	Hägnad	Stenmur, 25 m l (NÖ–SV), 1,5–4,5 m br och 0,4–1 m h av 0,3–1,0 m st stenar. Stenmuren är ställvis röjningsröseliknande. Stenmuren ligger i kanten utmed åkermark.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 24	Fossil åker	Röjningsröseområde, ca 80x20–30 m (NV–SÖ), bestående av röjningsrösen, 4–8 m st och 0,4–0,6 m h av 0,2–0,4 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 25	Hägnad	Stenmur, 14 m l (NÖ–SV), 1 m br och 0,3–0,5 m h av 0,2–0,4 m st stenar. Stenmuren ligger utmed skogsväg.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 26	Hägnad	Stenmur, 20 m l (NÖ–SV), 0,5–0,7 m br och 0,3–0,5 m h av 0,2–0,4 m st stenar. Stenmuren ligger utmed skogsväg.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 27	Hägnad	Stensträng, 10 m l (NÖ–SV), 0,5 m br och 0,3 m h av 0,2–0,3 m st stenar. Stensträngen ligger parallellt med intilliggande stenmur (Se Id 26). Stensträngen har en röjningsröseliknande avslutning i NÖ.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 28	Hägnad	Stenmur, 34 m l (N–S), 1,5–3,5 m br och 0,4–1 m h av 0,3–1,0 m st stenar. Stenmuren är ställvis röjningsröseliknande. Stenmuren ligger i kanten utmed åkermark.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 29	Hägnad	Stenmur, 70 m l (N–S; NV–SÖ), 1,5–3 m br och 0,5–1 m h av 0,4–1,0 m st stenar. Stenmuren är ställvis röjningsröseliknande. Stenmuren ligger utmed skogsväg samt i kanten utmed åkermark. Stenmuren har öppningar mot åkermark.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 30	Röjningsröse	Ett röjningsröse, runt, ca 6 m i diam, 1,5 m h av 0,3–0,6 m st stenar. Röset ligger i öppningen på intilliggande stenmur (Se Id 29).	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 31	Röjningsröse	Ett röjningsröse, runt, ca 5 m i diam, 1 m h av 0,3–0,4 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd

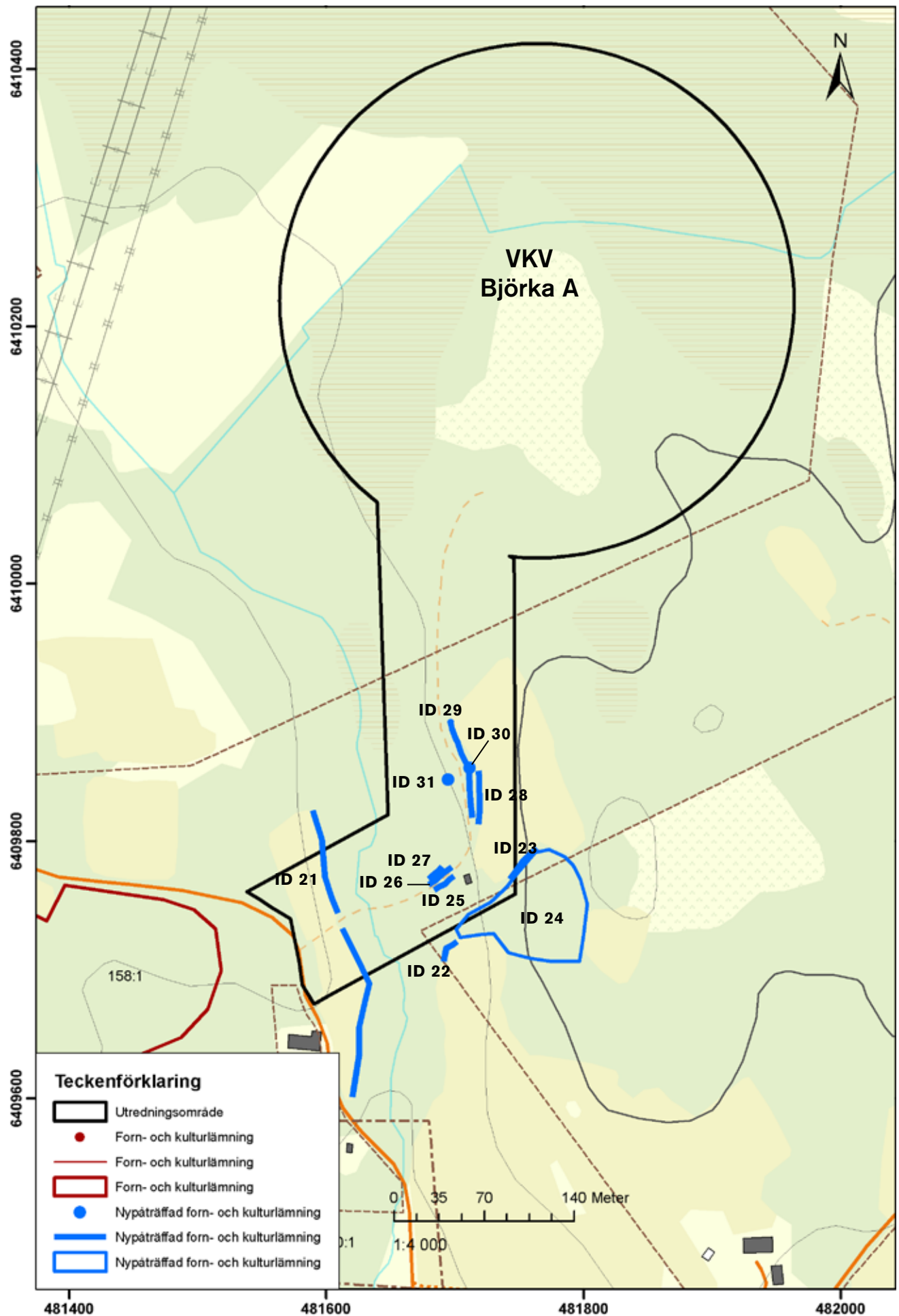
RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 32	Fossil åker	Område med röjningsrösen, 140x140 m, bestående av röjningsrösen, 3–8 m i diam och 0,3–0,8 m h av 0,1–0,5 m st stenar. Området utgör en fortsättning på intilliggande fossil åker, RAÄ-nr Bälaryd 147:3	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 33	Kolningsanläggning	Kolbotten, rund, 8 m i diam och 0,4 m h. Omgas av stybbgropar 2 m l och 1–1,5 m br samt 0,4–0,5 m dj.	ÖKHL	Ingen åtgärd
Id 34	Fossil åker	Område med röjningsrösen, 70x50 m (N–S), bestående av röjningsrösen, 4–6 m i diam och 0,3–0,6 m h av 0,1–0,4 m st stenar.	ÖKHL	Ingen åtgärd

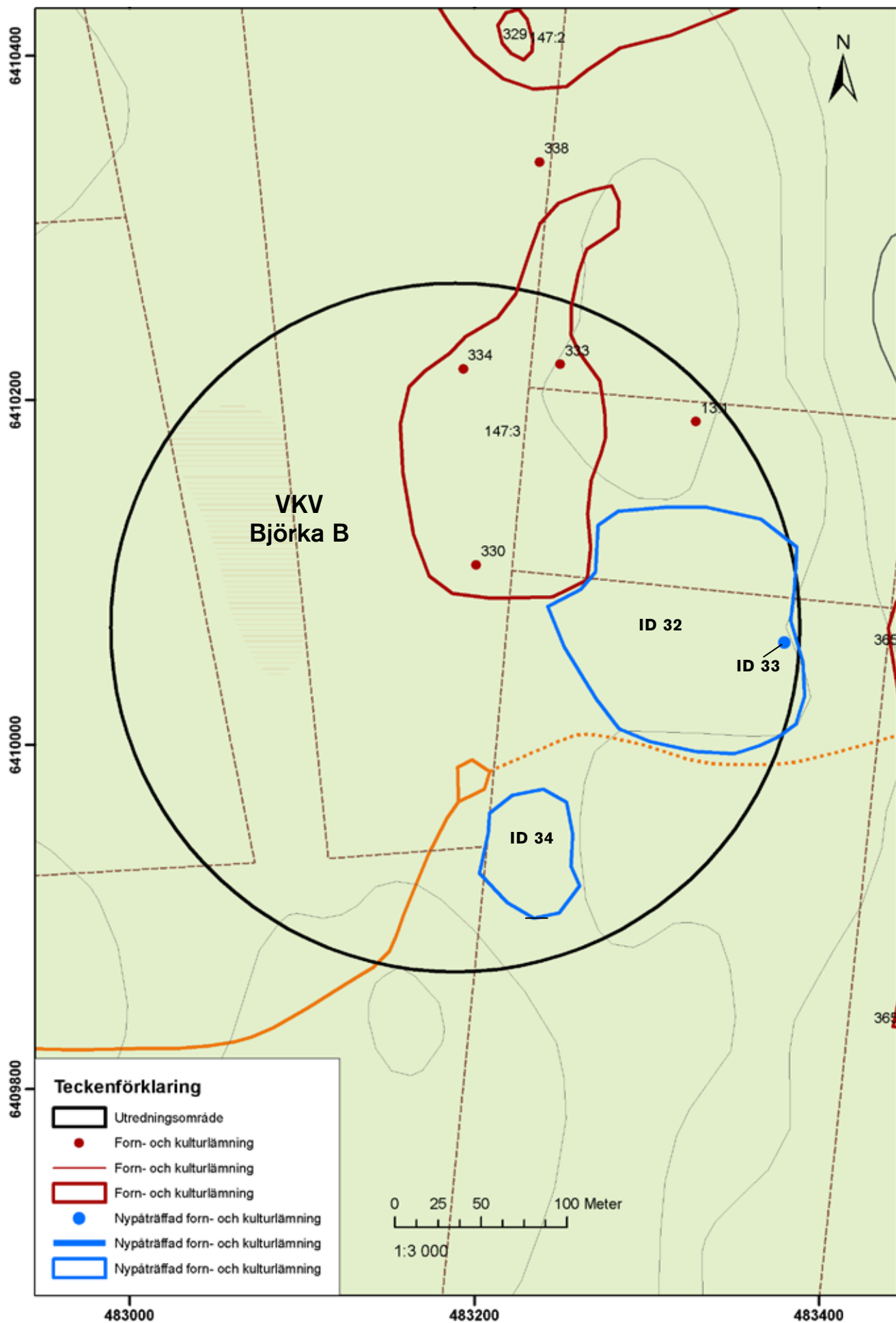

Jönköpings läns museum har genomfört en arkeologisk utredning, etapp 1, inför planerad etablering av sex vindkraftverk inom fastigheterna Bole-
rum 2:3 och Björka 1:5, Bälaryds socken i Aneby kommun.

Vid den fältbesiktning som genomfördes i samband med utredningen har ett antal forn- och kulturlämningar tillkommit som visar på att mycket skilda aktiviteter försiggått i området under huvudsakligen metallålder och historisk tid.

